

A – Evoluția și activitatea Curții de Justiție în anul 2007

de Vassilios Skouris, președintele Curții de Justiție

Această parte a Raportului anual prezintă în mod sintetic activitățile Curții de Justiție a Comunităților Europene pe parcursul anului 2007. În primul rând, oferă o imagine generală asupra evoluției instituției în cursul acestui an, punând accentul pe schimbările instituționale care au afectat Curtea de Justiție și pe evoluțiile referitoare la organizarea sa internă și la metodele sale de lucru (secțiunea 1). În al doilea rând, această parte cuprinde o analiză a statisticilor în ceea ce privește evoluția volumului de muncă al instituției, precum și a duratei medii a procedurilor (secțiunea 2). În al treilea rând, aceasta prezintă, ca în fiecare an, principalele evoluții jurisprudențiale, clasificate pe materii (secțiunea 3).

1. Evoluția instituțională a Curții de Justiție în anul 2007 a fost în principal marcată de finalizarea procesului legislativ cu privire la instituirea unei proceduri preliminare de urgență care să permită examinarea rapidă și corespunzătoare a întrebărilor preliminare referitoare la spațiul de libertate, securitate și justiție.

În special, prin decizia din 20 decembrie 2007, Consiliul a adoptat modificări ale Statutului și ale Regulamentului de procedură ale Curții care urmăresc instituirea unei proceduri preliminare de urgență. Este vorba despre un nou tip de procedură preliminară, instituită pentru examinarea cauzelor reglementate în prezent de titlul IV din Tratatul CE (Vizele, azilul, imigrarea și alte politici legate de libera circulație a persoanelor) și de titlul VI din Tratatul privind Uniunea Europeană (Dispoziții privind cooperarea polițienească și judiciară în materie penală). Întrucât a constatat că procedurile existente, inclusiv procedura accelerată prevăzută de articolul 104a din Regulamentul de procedură, nu erau susceptibile să garanteze o examinare suficient de rapidă pentru această categorie de cauze, Curtea a propus introducerea acestei noi proceduri cu scopul de a putea soluționa cauzele menționate în termene deosebit de scurte și fără a întârzia judecarea celorlalte cauze aflate pe rolul Curții.

Modificările Statutului și ale Regulamentului de procedură vor intra în vigoare în cursul primului trimestru al anului 2008. Principalele caracteristici ale procedurii preliminare de urgență se manifestă prin ceea ce o distinge de procedurile preliminare obișnuite și accelerate. În primul rând, procedura scrisă este limitată la părțile din acțiunea principală, la statul membru de care aparține instanța de trimitere, la Comisia Europeană, precum și la celelalte instituții dacă este în discuție vreunul dintre actele acestora. Părțile și toate persoanele interesate prevăzute de articolul 23 din Statut vor putea să participe la o procedură orală și să își exprime cu această ocazie poziția cu privire la observațiile scrise depuse. În al doilea rând, cauzele cărora li se aplică procedura preliminară de urgență vor fi, încă de la primirea acestora la Curte, încredințate unei camere de cinci judecători special desemnată în acest scop. În sfârșit, procedura în aceste cauze se va derula în principal pe cale electronică, întrucât noile dispoziții ale Regulamentului de procedură prevăd posibilitatea depunerii și comunicării actelor de procedură prin fax sau prin poștă electronică.

2. Statisticile judiciare ale Curții pentru anul 2007 indică o îmbunătățire clară în raport cu anul precedent. Trebuie semnalată în special reducerea, pentru al patrulea an consecutiv, a duratei procedurilor în fața Curții și creșterea cu aproximativ 10 % a numărului cauzelor soluționate în raport cu anul 2006.

Astfel, Curtea a soluționat 551 de cauze în anul 2007, față de 503 în anul 2006 (cifre nete, ținând cont de reuniri). Dintre aceste cauze, 379 au făcut obiectul unei hotărâri și 172 au condus la pronunțarea unei ordonanțe. Este de subliniat faptul că numărul de hotărâri și de ordonanțe pronunțate este sensibil mai mare decât cel din anul 2006 (351 de hotărâri și 151 de ordonanțe).

Curtea a fost sesizată cu 580 de cauze noi, ceea ce reprezintă numărul cel mai ridicat din istoria Curții¹ și o creștere cu 8 % în raport cu cauzele introduse în anul 2006, precum și o creștere cu 22,3 % în raport cu cauzele introduse în anul 2005. Cu toate acestea, numărul de cauze aflate pe rol la sfârșitul anului 2007 nu a crescut în mod semnificativ (741 de cauze, cifră brută) în raport cu stocul de la sfârșitul anului 2006 (731 de cauze, cifră brută).

De asemenea este reflectată în statisticile judiciare ale anului 2007 reducerea constantă a duratei procedurilor începând cu anul 2004. În ceea ce privește trimiterile preliminare, această durată a fost de 19,3 luni, în timp ce în anul 2006 era de 19,8 luni, iar în anul 2005 de 20,4 luni. Într-adevăr, la fel ca în anul 2006, o analiză comparativă arată că durata medie de judecare a cauzelor având ca obiect pronunțarea unei hotărâri preliminare în anul 2007 a atins cel mai scăzut nivel din anul 1995. În ceea ce privește acțiunile directe și recursurile, durata medie de judecare a fost de 18,2 luni și, respectiv, de 17,8 luni (20 de luni și 17,8 luni în anul 2006).

În cursul anului care a trecut, Curtea a utilizat în mod variabil diversele instrumente de care dispune pentru accelerarea judecării anumitor cauze (judecarea cu prioritate, procedura accelerată, procedura simplificată și posibilitatea de judecare a cauzei fără concluziile avocatului general). În ceea ce privește procedura accelerată, Curtea a fost sesizată cu opt cereri, dar condițiile excepționale (de urgență) impuse de Regulamentul de procedură nu erau îndeplinite. Potrivit unei practici stabilite în anul 2004, cererile de procedură accelerată sunt admise sau respinse pe cale de ordonanță motivată a președintelui Curții. Pe de altă parte, a fost acordat un tratament prioritar unui număr de cinci cauze.

În plus, Curtea a continuat să folosească procedura simplificată prevăzută de articolul 104 alineatul (3) din Regulamentul de procedură pentru a răspunde anumitor întrebări adresate cu titlu preliminar. Într-adevăr, în total, 18 cauze au fost soluționate prin ordonanță în temeiul acestei dispoziții.

În sfârșit, Curtea a folosit mult mai frecvent posibilitatea oferită de articolul 20 din Statut de a judeca fără concluziile avocatului general în cazul în care cauza nu pune o problemă nouă de drept. Menționăm astfel faptul că aproximativ 43 % din hotărârile pronunțate în anul 2007 au fost judecate fără concluzii (față de 33 % în 2006).

În ceea ce privește distribuția cauzelor între diferitele complete de judecată ale Curții, este de semnalat faptul că Marea Cameră a soluționat aproximativ 11 %, camerele de cinci judecători aproape 55 %, iar camerele de trei judecători aproximativ 33 % dintre cauzele soluționate în anul 2007. Se constată faptul că numărul de cauze judecate de Marea Cameră este aproape identic cu cel din anul precedent, cel al cauzelor judecate

¹ Cu excepția celor 1 324 de cauze introduse în anul 1979. Totuși, acest număr excepțional de mare se explică prin introducerea unui mare număr de acțiuni în anulare având același obiect.

de camerele de cinci judecători (63 % în anul 2006), în ușoară scădere, iar numărul cauzelor judecate de camerele de trei judecători, în creștere (24 % în anul 2006). Într-adevăr, distribuția cauzelor între diferitele complete de judecată este aproape identică cu cea din anul 2005.

Pentru alte informații privind datele statistice ale anului judiciar 2007, cititorul este rugat să consulte punctul C al capitolului.

3. Această secțiune prezintă principalele evoluții jurisprudențiale clasificate în funcție de materie, după cum urmează:

probleme constituționale sau instituționale; cetățenie europeană; libera circulație a mărfurilor; libera circulație a persoanelor, serviciilor și capitalurilor; vizele, azilul și imigrarea; normele privind concurența; fiscalitate; apropierea legislațiilor și legislații uniforme; mărci; politica economică și monetară; politica socială; mediul; cooperarea judiciară în materie civilă; cooperarea polițienească și judiciară în materie penală și combaterea terorismului, cu precizarea că, adeseori, o hotărâre care, dacă se ține seama de problematica principală pe care o abordează, face parte dintr-o materie dată abordează totodată probleme de mare interes care sunt legate de o altă materie.

Probleme constituționale sau instituționale

Ținând seama de vastul domeniu de materii care se încadrează în problematica constituțională sau instituțională, nu va mira faptul că sunt menționate hotărâri prin care Curtea se pronunță asupra unor probleme foarte diverse.

Deși lămurită pe larg în jurisprudența anterioară, problematica determinării temeiului juridic corespunzător pentru adoptarea legislației comunitare rămâne în continuare prezentă în contenciosul dedus judecății Curții.

Astfel, în cauza în care s-a pronunțat hotărârea din 23 octombrie 2007 (*Comisia/Consiliul, C-440/05*), Comisia, considerând că Decizia-cadru a Consiliului de consolidare a cadrului penal pentru aplicarea legii împotriva poluării cauzate de nave², adoptată în cadrul cooperării polițienești și judiciare în materie penală, avea un temei juridic neadecvat, a introdus, susținută de Parlamentul European, o acțiune în anulare invocând faptul că scopul și conținutul deciziei-cadru menționate se încadrează în sfera competențelor Comunității Europene în materie de politică comună a transporturilor.

Curtea, după ce a amintit că, în ipoteza în care Tratatul CE și Tratatul privind Uniunea Europeană au ambele vocație de a fi aplicate, acesta din urmă prevede că primul prevalează și că îi revine Curții sarcina de a se asigura că actele cu privire la care Consiliul susține că se încadrează în domeniul de aplicare al dispozițiilor privind cooperarea polițienească și

² Decizia-cadru 2005/667/JAI a Consiliului din 12 iulie 2005 de consolidare a cadrului penal pentru aplicarea legii împotriva poluării cauzate de nave (JO L 255, p. 164, Ediție specială, 15/vol. 15, p. 169). Aceasta completează Directiva 2005/35/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 7 septembrie 2005 privind poluarea cauzată de nave și introducerea unor sancțiuni în caz de încălcare (JO L 255, p. 11, Ediție specială, 15/vol. 15, p. 158).

judiciară în materie penală nu afectează competența Comunității, a constatat că obiectivul deciziei-cadru este atât ameliorarea siguranței maritime, cât și îmbunătățirea protecției mediului marin împotriva poluării cauzate de nave.

Prin urmare, dispozițiile acestei decizii-cadru care obligă statele membre să sancționeze penal anumite comportamente ar fi putut fi în mod valabil adoptate în temeiul Tratatului CE. Curtea a constatat că, deși în principiu legislația penală, precum și normele ce reglementează procedura penală nu se încadrează în sfera competenței comunitare, nu este mai puțin adevărat că, atunci când aplicarea unor sancțiuni penale eficiente, proporționale și disuasive de către autoritățile naționale competente reprezintă o măsură indispensabilă pentru combaterea daunelor grave provocate mediului, legiuitorul comunitar poate impune statelor membre obligația de a institui astfel de sancțiuni pentru a asigura deplina eficiență a normelor pe care le stabilește în domeniul protecției mediului.

În schimb, dispozițiile aceleiași decizii-cadru care privesc tipul și nivelul sancțiunilor penale aplicabile nu se încadrează în sfera competenței Comunității. Dar, în măsura în care aceste din urmă dispoziții sunt indisolubil legate de cele referitoare la infracțiunile la care se raportează acestea, Curtea a concluzionat că decizia-cadru a Consiliului impietează asupra competenței Comunității în domeniul transporturilor maritime, cu nerespectarea Tratatului privind Uniunea Europeană, care acordă prioritate unei astfel de competențe. Așadar, ca urmare a caracterului său indivizibil, decizia-cadru a fost anulată în întregime.

În ceea ce privește întinderea competenței Curții în materia întrebărilor preliminare în interpretare sau în aprecierea validității, mai multe cauze merită să fie menționate.

În cauza *Merck Genéricos-Produtos Farmacêuticos* (hotărârea din 11 septembrie 2007, [C-431/05](#)), Curtea, sesizată de Curtea Supremă de Justiție portugheză cu întrebarea dacă Curtea este competentă să interpreteze articolul 33 din Acordul privind aspectele comerciale legate de drepturile de proprietate intelectuală (Acordul TRIPs)³, a răspuns în mod afirmativ, constatând că, întrucât Acordul TRIPs a fost încheiat de Comunitate și de statele membre ale acesteia în temeiul unei competențe partajate, Curtea este competentă să definească obligațiile asumate astfel de Comunitate și să interpreteze în acest scop prevederile acordului în cauză. Problema repartizării competențelor între Comunitate și statele membre ale acesteia necesită un răspuns uniform la nivel comunitar, pe care numai Curtea este în măsură să îl furnizeze. În ceea ce privește în special cazul în speță, Curtea s-a pronunțat în sensul că există un interes comunitar cert în sensul de a considera Curtea competentă să interpreteze articolul 33 din acordul TRIPs menționat referitor la durata minimă de protecție a brevetelor pentru a stabili dacă dreptul comunitar se opune ca acestei prevederi să i se recunoască efectul direct.

³ Acordul privind aspectele comerciale legate de drepturile de proprietate intelectuală, care constituie anexa 1 C a Acordului privind constituirea Organizației Mondiale de Comerț (OMC), semnat la Marrakech la 15 aprilie 1994 și aprobat prin Decizia 94/800/CE a Consiliului din 22 decembrie 1994 privind încheierea, în numele Comunității Europene, referitor la domeniile de competență sa, a acordurilor obținute în cadrul negocierilor comerciale multilaterale din Runda Uruguay (1986-1994) (JO L 336, p. 1, Ediție specială, 11/vol. 10, p. 3).

În sensul jurisprudenței *Dzodzi*⁴ sau *Leur-Bloem*⁵, și, recent, *Poseidon Chartering*⁶, Curtea a considerat, încă o dată, în cauza *Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato* (hotărârea din 11 decembrie 2007, [C-280/06](#)), că, în cazul particular în care este sesizată cu cereri de pronunțare a unei hotărâri preliminare în cadrul cărora regulile comunitare a căror interpretare se solicită nu sunt aplicabile decât în temeiul unei trimiteri efectuate de dreptul intern, în alți termeni, atunci când, în privința soluționării unor situații pur interne, o legislație națională se conformează soluțiilor adoptate în dreptul comunitar, există un interes comunitar cert ca, pentru evitarea unor viitoare divergențe de interpretare, dispozițiile sau noțiunile preluate din dreptul comunitar să primească o interpretare uniformă, oricare ar fi condițiile în care acestea urmează să fie aplicate, și aceasta prin intermediul unor hotărâri pronunțate de Curte în urma unei cereri de pronunțare a unei hotărâri preliminare. În consecință, Curtea a furnizat interpretarea care a fost solicitată de către judecătorul național.

Se va remarca faptul că, în cauza *Ikea Wholesale* (hotărârea din 27 septembrie 2007, [C-351/04](#)), Curtea s-a pronunțat de asemenea în sensul că, ținând cont de natura și de economia acestora, acordurile Organizației Mondiale a Comerțului (OMC) nu figurează, în principiu, între normele cu privire la care Curtea controlează legalitatea actelor instituțiilor comunitare. Curtea este competentă să controleze legalitatea actului comunitar în cauză în raport cu regulile OMC doar în ipoteza în care Comunitatea a înțeles să execute o obligație specifică asumată în cadrul OMC sau în cazul în care actul comunitar face trimitere în mod expres la dispoziții precise din acordurile OMC.

Într-un registru foarte diferit, hotărârea din 28 iunie 2007 (*Internationaler Hilfsfonds/Comisia*, [C-331/05 P](#)) a reprezentat pentru Curte ocazia de a se pronunța în sensul în care cheltuielile aferente procedurilor desfășurate în fața Ombudsmanului European care nu sunt rambursabile cu titlu de cheltuieli recuperabile⁷ nu pot fi puse nici în sarcina instituției respective în temeiul răspunderii extracontractuale a Comunității, dat fiind că lipsește legătura de cauzalitate între prejudiciu și fapta ilicită în cauză, respectivele cheltuieli fiind efectuate ca urmare a liberei alegeri a persoanelor interesate.

Dreptul de acces public la documentele instituțiilor a alimentat de asemenea contenciosul. Astfel, în cauza *Sison/Consiliul* (hotărârea din 1 februarie 2007, [C-266/05 P](#), Rep., p. I-1233), Curții i s-a solicitat să se pronunțe cu privire la mai multe refuzuri, chiar parțiale, opuse unui reclamant care solicitase accesul la documentele care au stat la baza includerii sale și a menținerii sale de către Consiliu pe lista persoanelor care au făcut obiectul înghețării de fonduri și de active financiare, instituită prin Regulamentul nr. 2580/2001⁸, precum și comunicarea identității statelor care au pus la dispoziție anumite documente în acest scop.

⁴ Hotărârea din 18 octombrie 1990, [C-297/88](#) și [C-197/89](#), Rec., p. I-3763.

⁵ Hotărârea din 17 iulie 1997, [C-28/95](#), Rec., p. I-4161.

⁶ Hotărârea din 16 martie 2006, [C-3/04](#), Rec., p. I-2505.

⁷ A se vedea articolul 91 litera (b) din Regulamentul de procedură al Tribunalului.

⁸ Regulamentul (CE) nr. 2580/2001 al Consiliului din 27 decembrie 2001 privind măsuri restrictive specifice îndreptate împotriva anumitor persoane și entități în vederea combaterii terorismului (JO L 344, p. 70, Ediție specială, 18/vol. 1, p. 169).

Fiind vorba despre un domeniu care implică din partea legiuitorului comunitar opțiuni de natură politică, economică și socială și în cadrul cărora este chemat să efectueze aprecieri complexe, Curtea a amintit că nu poate exercita decât un control de legalitate restrâns.

În aceste condiții, Curtea s-a pronunțat în sensul că obiectul Regulamentului nr. 1049/2001⁹ este acela de a conferi un drept de acces publicului în general la documentele instituțiilor, și nu acela de a edicta reguli destinate să protejeze interesul specific al unei anumite persoane de a avea acces la vreunul dintre acestea și că, referitor, pe de altă parte, la excepțiile de la dreptul de acces justificate prin anumite interese publice și private, interesul particular al unui solicitant de a obține comunicarea unor documente nu poate fi luat în considerare de către instituția abilitată să se pronunțe dacă divulgarea acestor documente ar aduce atingere intereselor pe care legiuitorul comunitar a dorit să le ocrotească și să refuze, într-un astfel de caz, accesul solicitat.

Curtea a continuat remarcând faptul că, presupunând chiar că recurentul ar avea dreptul de a fi informat în mod amănunțit asupra naturii și a cauzei acuzației aduse împotriva sa prin faptul înscrierii sale pe lista litigioasă și că acest drept ar implica un acces la documentele deținute de Consiliu, un astfel de drept nu poate fi exercitat în mod specific prin recurgerea la mecanismele de acces al publicului la documentele instituțiilor.

În ceea ce privește situația documentelor al căror conținut este extrem de sensibil, Curtea a considerat că autoritatea de origine a acestora este îndreptățită să impună păstrarea secretului în ceea ce privește existența însăși a unui document sensibil și dispune totodată de puterea de a se opune divulgării proprii sale identități, în cazul în care existența documentului în discuție ar fi descoperită, concluzie care nu poate fi considerată ca fiind disproporționată, pentru motivul că poate genera, pentru solicitantul căruia îi este opus un astfel de refuz de acces, o dificultate sporită, dacă nu chiar o imposibilitate practică, de a identifica statul aflat la originea documentului.

În ceea ce privește nu accesul cetățeanului la documente, ci la norma de drept, Curții i s-a solicitat, în cauza *Skoma-Lux* (hotărârea din 11 decembrie 2007, [C-161/06](#)), să se pronunțe cu privire la aplicabilitatea articolului 58 din Actul privind condițiile de aderare¹⁰ din anul 2004. Sesizată de o instanță cehă cu întrebarea dacă articolul menționat permite ca dispozițiile unui regulament comunitar care nu a fost publicat în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene în limba unui stat membru, în condițiile în care această limbă este o limbă oficială a Uniunii, să fie invocate împotriva particularilor din statul membru respectiv, Curtea a

⁹ Regulamentul (CE) nr. 1049/2001 al Parlamentului European și al Consiliului din 30 mai 2001 privind accesul public la documentele Parlamentului European, ale Consiliului și ale Comisiei (JO L 145, p. 43, Ediție specială, 01/vol. 3, p. 76).

¹⁰ Act privind condițiile de aderare a Republicii Ceha, Republicii Estonia, Republicii Cipru, Republicii Letonia, Republicii Lituania, Republicii Ungare, Republicii Malta, Republicii Polone, Republicii Slovenia și Republicii Slovace și adaptările Tratatelor care stau la baza Uniunii Europene (JO 2003, L 236, p. 33).

Articolul 58 din acest act prevede:

„Textele actelor instituțiilor și ale Băncii Centrale Europene adoptate înainte de aderare și care au fost redactate de Consiliu, de Comisie sau de Banca Centrală Europeană în limbile cehă, estonă, letonă, lituaniană, maghiară, malteză, poloneză, slovacă și slovenă sunt, de la data aderării, autentice în aceleași condiții ca și textele redactate în cele unsprezece limbi actuale. Acestea se publică în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene în cazul în care textele în limbile actuale au făcut obiectul unei astfel de publicări”.

considerat că această lipsă a publicării determină ca obligațiile cuprinse într-o reglementare comunitară să fie inopozabile particularilor din acest stat, și aceasta chiar dacă aceste persoane ar fi putut avea cunoștință de reglementarea respectivă prin alte mijloace. În acest fel, Curtea a realizat o interpretare a dreptului comunitar, și nu o apreciere a validității acestuia.

În domeniul raporturilor dintre dreptul comunitar și dreptul național al statelor membre, Curtea a adus anumite precizări cu privire la supremația și la efectul direct al dreptului comunitar.

În cauza *Lucchini* (hotărârea din 18 iulie 2007, [C-119/05](#)), Curtea, aplicând principiile stabilite în jurisprudența *Simmenthal*¹¹, s-a pronunțat în sensul că dreptul comunitar se opune aplicării unei dispoziții a dreptului italian care urmărește să consacre principiul autorității de lucru judecat în măsura în care aplicarea acesteia împiedică recuperarea unui ajutor de stat care a fost acordat cu încălcarea dreptului comunitar și a cărui incompatibilitate cu piața comună a fost constatată printr-o decizie a Comisiei, care a devenit definitivă.

În cauza *Carp* (hotărârea din 7 iunie 2007, [C-80/06](#)), Curtea a trebuit să abordeze problema efectului direct orizontal al deciziilor. Aceasta a constatat că Decizia 1999/93 privind procedura de atestare a conformității produselor de construcție conform articolului 20 alineatul (2) din Directiva 89/106/CEE¹² reprezintă un act de aplicabilitate generală care precizează tipurile de proceduri de atestare a conformității aplicabile și mandatează Comitetul European de Standardizare/Comitetul European de Standardizare în Electrotehnică (CEN/Cenelec) să specifice conținutul acestora în standardele armonizate pertinente, care vor avea apoi vocație de a fi transpuse prin organismele de standardizare ale fiecărui stat membru, dar nu este obligatorie decât pentru statele membre, care sunt singurii destinatari ai acesteia. În consecință, un particular nu se poate prevala de aceasta în cadrul unui litigiu privind răspunderea contractuală împotriva unui alt particular.

Atitudinea pe care trebuie să o adopte instanțele naționale care se confruntă cu acorduri internaționale încheiate de Comunitate a fost precizată prin intermediul a două hotărâri.

În cauza *Tum și Dari* (hotărârea din 20 septembrie 2007, [C-16/05](#)), Curții i s-a solicitat să se pronunțe cu privire la aplicabilitatea clauzei „standstill” cuprinsă în articolul 41 alineatul (1) din protocolul adițional la acordul de asociere CEE-Turcia¹³, potrivit căruia se interzice părților contractante să introducă noi restricții privind libertatea de stabilire cu începere de la data la care protocolul menționat intră în vigoare. În speță, era vorba despre doi resortisanți turci care doreau să se stabilească în Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord.

Pentru Curte, această dispoziție, neechivocă, are un efect direct și operează nu ca o regulă de fond, prin care devine inaplicabil dreptul material în ceea ce privește intrarea pe teritoriul

¹¹ Hotărârea din 9 martie 1978, *Simmenthal*, cauza 106/77, Rec., p. 629.

¹² Decizia 1999/93/CE a Comisiei din 25 ianuarie 1999 privind procedura de atestare a conformității produselor de construcție conform articolului 20 alineatul (2) din Directiva 89/106/CEE a Consiliului referitoare la ușile, ferestrele, obloanele, stururile, portalurile și feroneria aferentă (JO L 29, p. 51, Ediție specială, 13/vol. 26, p. 42).

¹³ Protocol adițional, semnat la 23 noiembrie 1970 la Bruxelles și încheiat, aprobat și confirmat în numele Comunității prin Regulamentul (CEE) nr. 2760/72 al Consiliului din 19 decembrie 1972 (JO L 293, p. 1, Ediție specială, 11/vol. 1, p. 37).

unui stat membru pe care această dispoziție îl substituie, ci ca o regulă de natură cvasiprocedurală, ce precizează, *ratione temporis*, care sunt dispozițiile legislative ale unui stat membru în materie de imigrare în lumina cărora este necesar să se aprecieze situația unui resortisant turc care intenționează să își exercite libertatea de stabilire. În consecință, Curtea a dedus că respectiva clauză nu pune în discuție competența de principiu a statelor membre de a-și conduce propria politică națională privitoare la imigrație. În această privință, simpla împrejurare că, începând de la data intrării sale în vigoare, o asemenea clauză impune statelor membre o obligație de a nu face care are ca efect limitarea, într-o anumită măsură, a marjei lor de manevră în acest domeniu nu poate îngădui să se considere că astfel se aduce atingere înseși substanței competenței suverane a acestora din urmă în materia supravegherii străinilor.

Curtea a continuat prin interpretarea dispoziției respective în sensul că aceasta interzice introducerea, cu începere de la data la care protocolul adițional la Acordul de asociere CEE-Turcia a intrat în vigoare în statul membru în cauză, a oricărei noi restricții privind exercitarea libertății de stabilire, inclusiv a celor ce privesc condițiile de fond și/sau de procedură în materie de primă admitere pe teritoriul acestui stat a resortisanților turci care intenționează să exercite pe acest teritoriu o activitate profesională în calitate de lucrători independenți.

În cauza *Merck Genéricos-Produtos Farmacêuticos*, citată anterior, Curtea a fost sesizată de Curtea Supremă de Justiție portugheză cu întrebarea dacă instanțele naționale trebuie să aplice, în litigiile pendente, din oficiu sau la cererea uneia dintre părți articolul 33, referitor la durata minimă de protecție a brevetelor, din Acordul privind aspectele comerciale legate de drepturile de proprietate intelectuală (Acordul TRIPs).

După ce a reamintit competența sa de interpretare a dispozițiilor acordului menționat, Curtea s-a pronunțat în sensul că, în acest context, este necesar să se facă distincție între domeniile în care Comunitatea nu a legiferat încă și cele în care a făcut-o deja. În ceea ce privește prima categorie de domenii, care sunt așadar încă de competența statelor membre, aceasta s-a pronunțat în sensul că protecția drepturilor de proprietate intelectuală și măsurile luate în acest scop de autoritățile judiciare nu se află sub incidența dreptului comunitar, astfel încât acesta nu impune și nici nu exclude ca ordinea juridică a unui stat membru să recunoască dreptul particularilor de a se întemeia direct pe o prevedere conținută în Acordul TRIPs sau să impună judecătorului obligația de a aplica din oficiu această prevedere. În ceea ce privește a doua categorie de domenii, Curtea a afirmat în schimb că se aplică dreptul comunitar, ceea ce implică obligația, în măsura posibilului, de a proceda la o interpretare conformă cu Acordul TRIPs, fără a se putea atribui totuși un efect direct dispoziției în cauză a acestui acord.

În speță, Curtea a constatat că Comunitatea nu își exercitase competențele în domeniul brevetelor, în care se încadrează articolul 33 din Acordul TRIPs, sau, cel puțin, că pe plan intern exercitarea acestei competențe nu a fost până în prezent suficient de importantă pentru a se putea considera că, în stadiul actual, acest domeniu se află sub incidența dreptului comunitar. Aceasta a determinat Curtea să concluzioneze că dreptul comunitar nu se opune în prezent ca articolul 33 menționat anterior să fie aplicat în mod direct de o instanță națională în condițiile prevăzute de dreptul național.

În sfârșit, trei hotărâri merită să fie remarcate în ceea ce privește protecția jurisdicțională efectivă a drepturilor întemeiate pe dreptul comunitar de care trebuie să beneficieze justițiabilii.

În cauza *Unibet* (hotărârea din 13 martie 2007, [C-432/05](#), Rep., p. I-2271), Curtea, după ce a amintit că este vorba despre un principiu general al dreptului comunitar, a subliniat, în mod clasic, că, în lipsa unei reglementări comunitare în materie, îi revine fiecărui stat membru, potrivit obligației sale de cooperare, atribuția de a desemna instanțele competente și de a stabili modalitățile procedurale aplicabile acțiunilor destinate să asigure protecția drepturilor pe care justițiabilii le au în temeiul dreptului comunitar. Această autonomie procedurală, încadrată de principiile echivalenței și efectivității, ar putea fi pusă în discuție numai dacă ar rezulta din structura ordinii juridice naționale respective că nu există nicio cale de atac care să permită, chiar și pe cale incidentală, asigurarea respectării drepturilor pe care justițiabilii le au în temeiul dreptului comunitar.

Acestea fiind spuse, Curtea a observat că principiul protecției jurisdicționale efective a drepturilor conferite justițiabililor de dreptul comunitar nu impune existența unei acțiuni de drept intern de sine stătătoare prin care să se urmărească examinarea, pe cale principală, a conformității prevederilor interne cu dreptul comunitar atât timp cât alte căi procesuale efective, care nu sunt mai puțin favorabile decât cele care se aplică acțiunilor interne similare, permit să se aprecieze, pe cale incidentală, o astfel de conformitate, aspect pe care trebuie să îl verifice instanța națională. În mod concret, dacă un justițiabil trebuie să aștepte să facă obiectul unor proceduri administrative sau penale și sancțiunilor care pot decurge din acestea, ca singură cale procesuală pentru a contesta conformitatea prevederilor interne atacate cu dreptul comunitar, protecția sa jurisdicțională nu este asigurată în mod efectiv.

În sfârșit, Curtea a dedus din principiul protecției jurisdicționale efective obligația statelor membre de a prevedea posibilitatea încuviințării cererilor justițiabililor privitoare la măsuri provizorii până la momentul în care instanța competentă se va pronunța asupra conformității prevederilor interne în cauză cu dreptul comunitar, în cazul în care încuviințarea acestor măsuri este necesară pentru a garanta deplina eficacitate a hotărârii judecătorești ce se va pronunța, precizându-se că această posibilitate nu există în cazul în care cererea justițiabilului este inadmisibilă potrivit dreptului respectivului stat membru, în măsura în care dreptul comunitar nu repune în discuție această inadmisibilitate. În absența unui act normativ comunitar în materie, eventuala încuviințare de măsuri provizorii este reglementată de criteriile dreptului intern, sub rezerva respectării principiilor echivalenței și efectivității menționate anterior.

În cauza *Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation* (hotărârea din 13 martie 2007, [C-524/04](#), Rep., p. I-2107), Curtea a amintit în special că, atunci când un stat membru a încasat impozite cu încălcarea normelor de drept comunitar, justițiabilii au dreptul la restituirea impozitului perceput fără temei și a sumelor plătite în legătură directă cu impozitul respectiv.

În ceea ce privește alte prejudicii suferite de o persoană ca urmare a unei încălcări a dreptului comunitar imputabile unui stat membru, acesta din urmă este obligat să repare

prejudiciile astfel cauzate în condițiile enunțate de jurisprudența Curții și aceasta în cadrul dreptului național al răspunderii, această autonomie fiind încadrată de principiile echivalenței și al efectivității.

În mod concret, când se dovedește că legislația unui stat membru constituie un obstacol în calea libertății de stabilire, interzis de articolul 43 CE, instanța de trimitere poate, în vederea stabilirii prejudiciilor care trebuie reparate, să verifice dacă persoanele vătămate au dat dovadă de o diligență rezonabilă pentru a evita aceste prejudicii sau pentru a le limita întinderea și, în special, dacă acestea au folosit în timp util toate căile legale pe care le aveau la dispoziție. Cu toate acestea, aplicarea dispozițiilor referitoare la libertatea de stabilire ar deveni imposibilă sau excesiv de dificilă dacă cererile de restituire sau de despăgubire bazate pe încălcarea dispozițiilor menționate ar trebui respinse sau reduse pentru simplul motiv că societățile în cauză nu au cerut administrației fiscale să li se permită plata către o societate afiliată nerezidentă a dobânzilor aferente fondurilor împrumutate fără ca aceste dobânzi să fie considerate profituri distribuite, atunci când legea națională coroborată, dacă este cazul, cu prevederile pertinente ale convențiilor pentru evitarea dublei impuneri prevedea o astfel de considerare.

Acestea fiind precizate, Curtea a amintit de asemenea că, pentru a stabili dacă dreptul comunitar a fost încălcat într-un mod suficient de grav, trebuie să se țină seama de toate elementele care caracterizează situația cu care este sesizată instanța națională. Aceasta din urmă trebuie să ia în considerare faptul că, într-un domeniu precum fiscalitatea directă, consecințele care decurg din libertățile de circulație garantate de tratat nu sunt decât în mod treptat revelate, în special prin intermediul principiilor consacrate de jurisprudența Curții.

În cauzele reunite *van der Weerd și alții* (hotărârea din 7 iunie 2007, [C-222/05-C-225/05](#)), Curtea a fost sesizată în special cu întrebarea dacă, în cadrul unei proceduri jurisdicționale privind legalitatea unui act administrativ, dreptul comunitar impune instanței naționale să efectueze un control din oficiu în funcție de criterii care nu sunt incluse în cadrul inițial al litigiului dar întemeiate pe Directiva 85/511 de stabilire a măsurilor comunitare de combatere a febrei aftoase¹⁴.

Curtea a răspuns în mod negativ, considerând că nici principiul echivalenței, nici principiul efectivității, pe care le consacră jurisprudența, nu impun judecătorului național să invoce din oficiu un motiv întemeiat pe încălcarea dreptului comunitar.

În ceea ce privește primul dintre cele două principii, Curtea s-a pronunțat mai precis în sensul că dispozițiile directivei în discuție nu determină nici condițiile în care pot fi inițiate procedurile în materie de combatere a febrei aftoase, nici autoritățile competente, în cadrul lor, pentru a stabili întinderea drepturilor și a obligațiilor justițiabililor, astfel încât nu pot fi considerate ca fiind echivalente regulilor naționale de ordine publică, ce stau chiar la baza procedurilor naționale, întrucât definesc condițiile în care acestea din urmă pot fi inițiate și autoritățile care sunt competente, în cadrul lor, să determine întinderea

¹⁴ Directiva 85/511/CEE a Consiliului din 18 noiembrie 1985 de stabilire a măsurilor comunitare de combatere a febrei aftoase (JO L 315, p. 11), astfel cum a fost modificată prin Directiva 90/423/CEE a Consiliului din 26 iunie 1990 (JO L 224, p. 13, Ediție specială, 03/vol. 8, p. 37).

drepturilor și a obligațiilor avute de justițiabili. În ceea ce privește cel de al doilea principiu, Curtea a afirmat că, din moment ce părțile au o posibilitate reală de a invoca un motiv întemeiat pe dreptul comunitar în fața unei instanțe naționale, principiul efectivității nu se opune unei dispoziții de drept intern care împiedică instanțele naționale să invoce din oficiu un motiv întemeiat pe încălcarea dreptului comunitar, atunci când examinarea acestui motiv le-ar obliga să renunțe la pasivitatea care le revine, depășind cadrul litigiului astfel cum acesta a fost circumscris de părți și întemeindu-se pe alte fapte și circumstanțe decât cele pe care și-a întemeiat cererea partea care are un interes în aplicarea dispozițiilor comunitare, și aceasta independent de importanța dispozițiilor menționate pentru ordinea juridică comunitară.

Cetățenia europeană

În mai multe cauze, Curtea a analizat dispozițiile naționale care pot limita în mod nejustificat libera circulație a cetățenilor Uniunii.

În domeniul ajutoarelor pentru formare și pentru studii, în cauzele reunite *Morgan și Bucher* (hotărârea din 23 octombrie 2007, [C-11/06](#) și [C-12/06](#)), Curtea a pornit de la constatarea că resortisanții unui stat membru care studiază într-un alt stat membru se bucură de statutul de cetățeni ai Uniunii în temeiul articolului 17 alineatul (1) CE și, prin urmare, au posibilitatea de a se prevala, inclusiv în privința statului lor membru de origine, de drepturile aferente unui astfel de statut.

În continuare, aceasta a apreciat că, dacă, în principiu, un stat membru este îndreptățit, cu scopul de a evita ca ajutoarele pentru formare destinate studenților care doresc să efectueze studii în alte state membre să devină o sarcină nerezonabilă, să acorde astfel de ajutoare numai studenților care au dovedit un anumit grad de integrare socială, acesta trebuie totuși să se asigure că modalitățile de alocare a respectivelor ajutoare nu creează o restricție nejustificată a liberei circulații a cetățenilor și că sunt coerente și proporționale cu obiectivele care urmăresc să asigure finalizarea unui curs în termen scurt sau să faciliteze o alegere judicioasă a unei formări.

Curtea a dedus din acestea că articolele 17 CE și 18 CE se opun unor dispoziții care subordonează acordarea de ajutoare pentru formare unui student care își efectuează studiile într-un alt stat membru decât cel al cărui resortisant este condiției ca aceste studii să reprezinte continuarea studiilor efectuate cel puțin un an în statul membru de origine al acestuia, întrucât acestea sunt de natură să descurajeze cetățenii Uniunii să își exercite dreptul de liberă circulație și de ședere pe teritoriul statelor membre prevăzut de articolul 18 CE.

În materia legislației fiscale, în cauzele *Schwarz și Gootjes-Schwarz*, precum și *Comisia/Germania* (hotărârile din 11 septembrie 2007, [C-76/05](#) și [C-318/05](#)), Curtea a analizat dispozițiile legii germane privind impozitul pe venit care permit contribuabililor să beneficieze de o reducere fiscală pentru taxele de școlarizare ale copiilor lor, plătite unor anumite școli private, cu condiția ca acestea să fie stabilite pe teritoriul național.

Curtea s-a pronunțat în sensul că dreptul comunitar se opune ca reducerea fiscală să fie refuzată în mod general pentru taxele de școlarizare plătite unor școli situate în alte state membre. În cadrul raționamentului său, Curtea a făcut distincție între două tipuri de finanțări pentru școli. Doar școlile finanțate în principal din fonduri private se pot prevala de libertatea de a presta servicii. În ceea ce privește școlile stabilite într-un alt stat membru decât Germania care nu sunt în cea mai mare parte finanțate din fonduri private, libertatea de a presta servicii nu se aplică, dar reducerea fiscală nu trebuie totuși să fie refuzată. Drepturile conferite cetățenilor Uniunii se opun unei astfel de excluderi: un copil, chiar și de o vârstă fragedă, poate să se prevaleze de drepturile de liberă circulație și de liberă sedere și dispozițiile în discuție au drept efect dezavantajarea în mod nejustificat a copiilor care s-au deplasat pentru a fi școlarizați într-o școală stabilită într-un alt stat membru față de cei care nu și-au exercitat libertatea de circulație.

Libera circulație a mărfurilor

În domeniul liberei circulații a mărfurilor, Curții i s-a solicitat să se pronunțe cu privire la compatibilitatea diverselor reglementări naționale cu dispozițiile tratatului.

În primul rând, vom remarca hotărârea *Rosengren și alții* (hotărârea din 5 iunie 2007, [C-170/04](#)), care a fost pronunțată ca urmare a cererii de pronunțare a unei hotărâri preliminare privind compatibilitatea cu Tratatul CE a unei legislații suedeze care interzice particularilor să importe băuturi alcoolice, a căror vânzare cu amănuntul este supusă în Suedia unui regim de monopol instituit prin aceeași lege. Curtea a considerat această măsură de interzicere ca fiind incompatibilă cu dreptul comunitar, după ce a stabilit că aceasta trebuie examinată în lumina articolului 28 CE, și nu în considerarea articolului 31 CE, referitor la monopolurile naționale cu caracter comercial, în măsura în care nu constituie o prevedere referitoare la existența sau la funcționarea acestui monopol cu privire la vânzarea cu amănuntul, cu excepția importului. Din acest motiv, Curtea a considerat că măsura suedeză constituie o restricție cantitativă la import în sensul articolului 28 CE, ținând seama, pe de o parte, de posibilitatea pe care o are titularul monopolului de a se opune unei cereri de a furniza și, prin urmare, dacă este cazul, de a importa băuturile respective și, pe de altă parte, de inconvenientele unei astfel de măsuri pentru consumatori. Curtea a apreciat ulterior că această măsură nu poate fi justificată în temeiul articolului 30 CE, prin motive ce țin de protecția sănătății și a vieții persoanelor. Într-adevăr, legislația suedeză nu este aptă să atingă obiectivul privind limitarea în general a consumului de alcool din cauza caracterului marginal al efectelor sale sub acest aspect și nu este proporțională în raport cu obiectivul de protecție a tinerilor împotriva efectelor negative ale unui astfel de consum, întrucât interdicția de import este aplicată fără distincție în funcție de vârsta particularului care dorește să își procure băuturile respective.

În al doilea rând, în hotărârea *Comisia/Germania* (hotărârea din 15 noiembrie 2007, [C-319/05](#)), Curtea a fost confruntată încă o dată cu problema calificării unei substanțe ca medicament sau ca aliment, cu ocazia unei acțiuni în constatarea neîndeplinirii obligațiilor. Republica Federală Germania clasificase ca medicament un preparat din usturoi în capsulă comercializat legal în alte state membre ca supliment alimentar și, în consecință, condiționase comercializarea sa de obținerea unei autorizații prealabile de introducere pe piață. Potrivit jurisprudenței sale constante, Curtea a constatat că în acest fel Republica

Federală Germania nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolelor 28 CE și 30 CE. După ce a stabilit că produsul nu intră nici în definiția medicamentului prin prezentare, nici în aceea a medicamentului prin funcție, în sensul reglementării comunitare respective¹⁵, Curtea s-a pronunțat în sensul că măsura germană creează un obstacol în calea schimburilor intracomunitare. De altfel, măsura în discuție nu poate fi justificată de motive care țin de protecția sănătății publice, conform articolului 30 CE, în condițiile în care o dispoziție de acest tip trebuie să se întemeieze pe o evaluare aprofundată a riscului sanitar invocat, și o măsură mai puțin restrictivă a liberei circulații a mărfurilor, precum o etichetare corespunzătoare care să avertizeze consumatorii cu privire la riscurile potențiale legate de consumul acestui produs ar fi putut să răspundă obiectivului de protecție a sănătății.

În sfârșit, trebuie să se menționeze hotărârea *Comisia/Țările de Jos* (hotărârea din 20 septembrie 2007, *C-297/05*), care perfecționează jurisprudența Curții privind normele naționale aplicabile importului de vehicule înmatriculate într-un alt stat membru. Întrebata asupra compatibilității cu dreptul comunitar a unei reglementări olandeze care supune astfel de vehicule unei inspecții de identificare și unei inspecții tehnice înainte de înmatricularea în Țările de Jos, Curtea a considerat mai întâi că inspecția impusă în vederea identificării vehiculelor nu constituie un obstacol în calea liberei circulații a mărfurilor. Într-adevăr, aceasta nu este susceptibilă de a avea vreun efect descurajant asupra importului unui vehicul în Țările de Jos sau de a face ca un asemenea import să fie mai puțin atractiv, ținând seama de modalitățile sale de realizare și de faptul că aceasta nu reprezintă decât o simplă formalitate administrativă, neintroducând nicio inspecție suplimentară, și este inerentă procesării însăși a cererii de înmatriculare, precum și derulării procedurii aferente. Pronunțându-se ulterior cu privire la compatibilitatea cu articolele 28 CE și 30 CE a inspecției tehnice a stării fizice a vehiculelor cu ocazia înmatriculării acestora în Țările de Jos, Curtea a considerat o astfel de măsură ca fiind restrictivă, în cazul în care este aplicată vehiculelor cu o vechime mai mare de trei ani înmatriculate anterior în alte state membre, neproportională în raport cu obiectivele legitime de securitate rutieră și de protecție a mediului. În această privință, Curtea a subliniat existența unor măsuri mai puțin restrictive, precum recunoașterea dovezii eliberate într-un alt stat membru care atestă faptul că un vehicul înmatriculat pe teritoriul acestuia a trecut cu succes o inspecție tehnică, precum și cooperarea dintre administrația vamală olandeză și omologii săi din alte state membre în legătură cu eventualele date care lipsesc.

Libera circulație a persoanelor, serviciilor și capitalurilor

Jurisprudența în acest domeniu a avut o creștere deosebită, ceea ce face delicată prezentarea sa ordonată, cu atât mai mult cu cât cauzele cu care a fost sesizată Curtea privesc adesea în mod simultan exercitarea mai multor libertăți. Astfel, am ales să o grupăm în jurul a patru teme, dintre care trei corespund unei abordări sectoriale, și anume libera circulație a lucrătorilor, dreptul de stabilire și libera prestare a serviciilor, libera circulație a

¹⁵ Directiva 2001/83/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 6 noiembrie 2001 de instituire a unui cod comunitar cu privire la medicamentele de uz uman (JO L 311, p. 67, Ediție specială, 13/vol. 33, p. 3).

capitalurilor, iar a patra corespunde unei abordări transversale, și anume limitările impuse de libertățile menționate exercitării propriiei competențe fiscale de către statele membre.

În materia liberei circulații a persoanelor fizice, adică a lucrătorilor, Curtea s-a pronunțat, printre altele, cu privire la dreptul de ședere al unor resortisanți ai unor țări terțe, membri ai familiei unor resortisanți comunitari, în special ai lucrătorilor migranți comunitari, și la avantajele sociale de care acești membri se pot prevala. Trebuie să se remarce de asemenea că, în cauza *Hartmann* (hotărârea din 18 iulie 2007, C-212/05), Curtea a precizat noțiunea „lucrător migrant”. Astfel, un resortisant al unui stat membru care, deși își păstrează locul de muncă în acel stat, și-a transferat domiciliul într-un alt stat membru și își exercită, din acel moment, activitatea profesională în calitate de lucrător frontalier se poate prevala de statutul de „lucrător migrant” în sensul Regulamentului nr. 1612/68¹⁶.

În ceea ce privește dreptul de ședere al unor resortisanți ai unei țări terțe, membri ai familiei unui resortisant comunitar care a făcut uz de libertatea de circulație, cauzele *Jia* (hotărârea din 9 ianuarie 2007, C-1/05) și *Eind* (hotărârea din 11 decembrie 2007, C-291/05) atrag atenția în mod deosebit.

În cauza *Jia*, litigiul cu care era sesizată instanța de trimitere privea cazul soacrei de cetățenie chineză a unei resortisante germane, care venise să se alăture fiului său în Suedia, unde nora sa exercita o activitate independentă. La expirarea vizei sale turistice, acesteia i s-a refuzat eliberarea unui permis de ședere pentru motivul că nu dovedise în mod suficient existența unei dependențe materiale față de fiul său și de soția acestuia. Instanța de trimitere a solicitat, în esență, referindu-se la hotărârea *Akrich* (hotărârea din 23 septembrie 2003, C-109/01, Rec., p. I-9607), să se stabilească dacă această condiție a șederii legale reținută prin această hotărâre se aplică și în situația din speță. La această întrebare, Curtea a răspuns în sensul că dreptul comunitar, în lumina hotărârii *Akrich*, nu impune statelor membre să subordoneze acordarea dreptului de ședere unui resortisant al unei țări terțe, membru al familiei unui resortisant comunitar care a făcut uz de libertatea de circulație, condiției ca, în prealabil, acest membru al familiei să fi locuit în mod legal într-un alt stat membru. Totuși, acest membru al familiei trebuie să se afle în întreținerea resortisantului comunitar sau a soțului acestuia, în sensul că necesită susținerea materială a acestora din urmă pentru a face față nevoilor sale fundamentale în statul său de origine sau de proveniență în momentul în care solicită să se alăture acestora.

În cauza *Eind*, citată anterior, Curtea s-a pronunțat în sensul că dreptul la reîntregirea familiei în conformitate cu articolul 10 din Regulamentul nr. 1612/68 nu conferă membrilor de familie ai lucrătorilor migranți niciun drept propriu la libera circulație, această prevedere fiind mai degrabă în beneficiul lucrătorului migrant din familia căruia face parte resortisantul unui stat terț. Prin urmare, în cazul întoarcerii unui lucrător comunitar în statul membru al cărui cetățean este, dreptul comunitar nu impune autorităților aceluși stat să recunoască un drept de intrare și de ședere resortisantului unui stat terț, membru al familiei aceluși lucrător, numai datorită faptului că, în statul membru gazdă în care lucrătorul a exercitat o activitate salariată, acel resortisant era titularul unui permis de ședere valabil eliberat în

¹⁶ Regulamentul (CEE) nr. 1408/71 al Consiliului din 14 iunie 1971 privind aplicarea regimurilor de securitate socială în raport cu lucrătorii salariați și cu familiile acestora care se deplasează în cadrul Comunității (JO L 149, p. 2, Ediție specială, 05/vol. 1, p. 26).

temeiul articolului citat anterior. Cu toate acestea, la întoarcerea unui lucrător în statul membru al cărui cetățean este, după ce a exercitat o activitate salariată într-un alt stat membru, resortisantul unui stat terț, membru al familiei acestui lucrător, beneficiază, în temeiul articolului 10 alineatul (1) litera (a) din Regulamentul nr. 1612/68, astfel cum a fost modificat, de un drept de ședere în statul membru al cărui cetățean este lucrătorul, chiar dacă acesta din urmă nu exercită în acel stat o activitate economică reală și efectivă. Faptul că resortisantul unui stat terț, membru al familiei unui lucrător comunitar, înainte de a locui în statul membru în care acesta din urmă a exercitat o activitate salariată, nu beneficia, în statul membru al cărui cetățean este lucrătorul, de un drept de ședere întemeiat pe dreptul național este fără incidență în ceea ce privește aprecierea dreptului acestui resortisant de a locui în acest din urmă stat.

Lucrătorii comunitari și membrii familiilor acestora care se instalează într-un stat membru pot beneficia de aceleași avantaje sociale ca și lucrătorii naționali. Astfel, în hotărârea *Hartmann*, citată anterior, Curtea s-a pronunțat în sensul că articolul 7 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1612/68 nu permite ca soțul, fără loc de muncă, al unui lucrător migrant ce exercită o activitate profesională într-un stat membru, cu reședința în alt stat membru, să fie înlăturat de la acordarea unui avantaj social având caracteristicile alocației germane de educație pentru motivul că acesta nu avea nici domiciliul, nici reședința obișnuită în primul stat. Într-adevăr, o astfel de condiție de reședință trebuie considerată ca fiind indirect discriminatorie în ipoteza în care este susceptibilă, prin însăși natura sa, să afecteze într-o mai mare măsură lucrătorii migranți sau pe soții acestora, care își au reședința mai frecvent într-un alt stat membru, decât pe cei naționali și atunci când, în mod subsecvent, există riscul ca aceasta să defavorizeze în mod special prima categorie. În schimb, în cauza *Geven* (hotărârea din 18 iulie 2007, [C-213/05](#)), Curtea a precizat că același articol nu se opune excluderii, de către legislația națională a unui stat membru, a unui resortisant al unui alt stat membru, rezident în acest stat și care exercită în primul stat o activitate profesională minoră (mai puțin de 15 ore de muncă pe săptămână) de la beneficiul unui avantaj social precum alocația de educație pentru motivul că acesta nu are în primul stat nici domiciliul, nici reședința sa obișnuită. În același mod, Curtea a precizat de asemenea în cauza *Hendrix* (hotărârea din 11 septembrie 2007, [C-287/05](#)) că articolul 39 CE și articolul 7 din Regulamentul nr. 1612/68 nu se opun unei legislații naționale prin care se pun în aplicare articolul 4 alineatul (2a) și articolul 10a din Regulamentul nr. 1408/71¹⁷, astfel cum a fost modificat, și care prevede că o prestație specială necontributivă nu poate fi acordată decât persoanelor care au domiciliul pe teritoriul național. Cu toate acestea, aplicarea acestei legislații nu trebuie să aducă o atingere drepturilor unei persoane aflate într-o situație similară celei a reclamantului din acțiunea principală care să depășească limitele realizării obiectivului legitim urmărit de legea națională.

Mai precis, în materia securității sociale, Curtea a trebuit să se pronunțe cu privire la compatibilitatea anumitor dispoziții din Regulamentul nr. 1408/71, citat anterior, cu libera circulație a persoanelor și în special cu articolul 42 CE. Astfel, în cauzele reunite *Habelt, Möser și Watcher* (hotărârea din 18 decembrie 2007, [C-396/05](#), [C-419/05](#) și [C-450/05](#)), în ceea ce privește plata unei pensii pentru limită de vârstă unor persoane expatriate de

17 Regulamentul (CEE) nr. 1408/71 al Consiliului din 14 iunie 1971 privind aplicarea regimurilor de securitate socială în raport cu lucrătorii salariați și cu familiile acestora care se deplasează în cadrul Comunității (JO L 149, p. 2, Ediție specială, 05/vol. 1, p. 26).

cetățenie sau de origine germană, Curtea a declarat incompatibilă cu libera circulație a persoanelor autorizația dată Republicii Federale Germania de a supune luarea în considerare a perioadelor de contribuție realizate în afara teritoriului Republicii Federale Germania condiției ca beneficiarul să locuiască în Germania. Într-adevăr, a permite statului membru competent să invoce motive de integrare în viața socială a acestui stat membru cu scopul de a impune o clauză de rezidență ar fi contrar în mod direct obiectivului fundamental al Uniunii, care constă în favorizarea circulației persoanelor în interiorul acesteia și a integrării lor în societatea altor state membre. Prin urmare, refuzul autorităților naționale de a lua în considerare, la calcularea pensiilor pentru limită de vârstă, cotizațiile plătite în străinătate de către un lucrător face în mod evident mai dificilă, și chiar împiedică, exercitarea de către persoanele interesate a dreptului lor de liberă circulație în interiorul Uniunii și reprezintă așadar un obstacol în calea acestei libertăți.

În materia libertății de stabilire și a liberei prestări a serviciilor, Curtea, pe de o parte, a precizat domeniul de aplicare al dispozițiilor tratatului în raport cu situații care implică un element extracomunitar și, pe de altă parte, a constatat diverse restricții.

În hotărârea *Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation*, citată anterior, referitoare la legislația unui stat membru privind deducerea de către o societate rezidentă, în scopuri fiscale, a dobânzilor plătite aferente fondurilor împrumutate de la o societate-mamă sau de la o societate controlată de către o astfel de societate-mamă, Curtea s-a pronunțat în sensul că relațiile dintre o societate rezidentă într-un stat membru și o societate rezidentă într-un alt stat membru sau într-un stat terț care, ea însăși, nu controlează prima societate, dar care, ambele, sunt controlate, direct sau indirect, de către o societate afiliată comună rezidentă într-o țară terță nu intră sub incidența articolului 43 CE. În același mod, în cauza *Holböck* (hotărârea din 24 mai 2007, C-157/05), Curtea s-a pronunțat în sensul că dispozițiile capitolului din Tratatul CE privind libertatea de stabilire nu se aplică unei situații în care un acționar primește dividende de la o societate stabilită într-o țară terță. Într-adevăr, capitolul menționat nu conține nicio dispoziție care să extindă domeniul său de aplicare la situații care privesc stabilirea într-o țară terță a unui resortisant al unui stat membru sau a unei societăți constituite conform legislației unui stat membru.

În ceea ce privește restricțiile, vom menționa în primul rând cauza *Placanica* (hotărârea din 6 martie 2007, C-338/04, Rep., p. I-1891), referitoare la organizarea jocurilor de noroc. Litigiul cu care era sesizată instanța de trimitere privea o reglementare națională referitoare la organizarea unor astfel de jocuri și la colectarea de pariuri, adoptată pentru combaterea activităților de jocuri de noroc și de pariuri clandestine. În temeiul acesteia, sub amenințarea cu sancțiuni penale, organizarea de activități de jocuri și de pariuri necesita, în prealabil, atribuirea unei concesiuni și a unei autorizații a poliției. În plus, pentru atribuirea concesiunilor, autoritățile naționale competente excludeau anumite cereri de ofertă care proveneau în special de la operatorii constituiți sub formă de societăți ale căror acțiuni erau cotate pe piețele reglementate. Totodată, continuând jurisprudența stabilită în hotărârea *Gambelli și alții* (hotărârea din 6 noiembrie 2003, C-243/01, Rec., p. I-13031), Curtea s-a pronunțat în sensul că o reglementare națională care interzice, sub amenințarea sancțiunilor penale, exercitarea activităților de colectare de pariuri, acceptare, înregistrare și transmitere a pariurilor, în special a pariurilor sportive, în lipsa unei concesiuni sau a unei autorizații a poliției eliberate de statul membru vizat constituie o restricție la libertatea de stabilire, precum și la libertatea de a presta servicii, dar că această restricție poate fi justificată dacă,

În măsura în care limitează numărul de operatori care își desfășoară activitatea în sectorul jocurilor de noroc, aceasta răspunde cu adevărat obiectivului care vizează prevenirea exploatarei activităților din acest sector în scopuri criminale sau frauduloase, sarcina verificării acestor cerințe revenind instanțelor naționale. De asemenea, aceasta s-a pronunțat în sensul că o reglementare națională care exclude din sectorul jocurilor de noroc operatorii constituiți sub formă de societăți de capitaluri ale căror acțiuni sunt cotate pe piețele reglementate reprezintă ea însăși un obstacol în calea libertății de stabilire și a liberei prestări de servicii, precizând că o astfel de excludere depășește ceea ce este necesar pentru atingerea obiectivului care vizează să se evite ca operatorii activi în sectorul jocurilor de noroc să fie implicați în activități criminale sau frauduloase. În sfârșit, în opinia Curții, constituie de asemenea o restricție în calea acestor libertăți o reglementare care impune o sancțiune penală unor persoane care au exercitat o activitate organizată de colectare a pariurilor în lipsa unei concesiuni sau a unei autorizații a poliției impuse de legislația națională, atunci când aceste persoane nu au putut obține respectivele concesiuni sau autorizații ca urmare a refuzului acestui stat membru, care încalcă dreptul comunitar, de a li le acorda. Într-adevăr, dacă, în principiu, legislația penală este de competența statelor membre, totuși dreptul comunitar impune limite acestei competențe, printr-o astfel de legislație neputându-se restrânge libertățile fundamentale garantate de dreptul comunitar.

În continuare, vom menționa, în ceea ce privește taxele de școlarizare sau de spitalizare plătite unei instituții situate într-un alt stat membru, cauzele *Schwarz și Gootjes-Schwarz, Comisia/Germania*, citate anterior, precum și *Stamatelaki* (hotărârea din 19 aprilie 2007, C-444/05). În cauzele *Schwarz și Gootjes-Schwarz*, precum și *Comisia/Germania*, litigiile priveau reducerea fiscală acordată contribuabililor germani pentru taxele de școlarizare plătite pentru frecventarea de către copiii acestora a unei școli private care întrunea anumite condiții în Germania. Or, această reducere nu se aplica pentru taxele de școlarizare plătite unor școli situate în alte state membre. Înainte de a se pronunța cu privire la compatibilitatea acestei legislații cu articolul 49 CE, Curtea, în primul rând, a extins noțiunea de servicii la școlile finanțate în principal din fonduri private. Scopul urmărit de aceste instituții constând în oferirea unui serviciu în schimbul unei remunerații, acestea se pot prevala de libertatea de a presta servicii. Cu toate acestea, nu este necesar ca finanțarea acestora să fie asigurată de către elevi sau de către părinții acestora, articolul 50 CE neimpunând ca serviciul să fie plătit de beneficiarii acestuia. În schimb, școlile care nu sunt în principal finanțate din fonduri private, în special școlile publice, sunt excluse din noțiunea de servicii, dat fiind că prin stabilirea și menținerea unui sistem de învățământ public, finanțat, în general, de bugetul public, și nu de elevi sau de părinții acestora, statul doar își îndeplinește misiunea în domeniile social, cultural și educativ față de populație. În al doilea rând, Curtea a constatat că, pe de o parte, atunci când școlile finanțate în mare majoritate din fonduri private, stabilite în afara Germaniei, doresc să ofere educație copiilor rezidenților germani, excluderea taxelor de școlarizare ale acestora de la beneficiul reducerii fiscale constituie un obstacol în calea libertății acestora de a presta servicii și că, pe de altă parte, chiar dacă libera prestare a serviciilor nu se aplică pentru cele care nu sunt finanțate în mare majoritate din fonduri private, reducerea fiscală nu trebuie să fie refuzată cu privire la taxele de școlarizare ale acestor școli. Astfel cum s-a subliniat deja, libera circulație a cetățenilor Uniunii se opune unei astfel de excluderi. Prin urmare, aceasta a considerat că dreptul comunitar se opune ca reducerea fiscală să fie refuzată în general pentru taxele de școlarizare plătite unor școli situate în alte state membre. În sfârșit, o astfel de reglementare constituie de asemenea un obstacol în calea libertății de stabilire a lucrătorilor salariați sau

independenți care și-au transferat domiciliul sau care lucrează în statul membru în cauză și ai căror copii continuă să frecventeze o școală cu taxă situată într-un alt stat membru. Într-adevăr, acești lucrători nu beneficiază de reducerea fiscală, însă ar beneficia de aceasta în cazul în care copiii lor ar frecventa o școală situată în Germania.

În cauza *Stamatelaki*, citată anterior, Curtea s-a pronunțat în sensul că reprezintă un obstacol în calea liberei prestări de servicii o reglementare națională care exclude orice rambursare din partea unui organism național de securitate socială a cheltuielilor ocazionate de spitalizarea asiguraților în instituții de îngrijiri private aflate într-un alt stat membru, cu excepția celor privitoare la îngrijirile acordate copiilor în vârstă de până la 14 ani. O astfel de măsură, al cărei caracter absolut, cu excepția cazului copiilor în vârstă de până la 14 ani, nu este adaptat la obiectivul urmărit, nu poate fi justificată printr-un risc de perturbare gravă a echilibrului financiar al sistemului de securitate socială, dat fiind că ar putea fi luate măsuri mai puțin restrictive și care să respecte într-o mai mare măsură libertatea prestării serviciilor, cum ar fi un regim de autorizare prealabilă care să respecte cerințele pe care le impune dreptul comunitar și, dacă este cazul, definirea baremelor de rambursare a îngrijirilor.

În sfârșit, cauzele *Laval un Partneri* (hotărârea din 18 decembrie 2007, [C-341/05](#)), precum și *The International Transport Workers' Federation și The Finnish Seamen's Union* (hotărârea din 11 decembrie 2007, [C-438/05](#)), referitoare la o acțiune colectivă desfășurată de organizații sindicale împotriva unui prestator de servicii stabilit sau care dorește să se stabilească într-un alt stat membru, merită o atenție deosebită. În timp ce în cauza *The International Transport Workers' Federation și The Finnish Seamen's Union* o societate finlandeză de transport maritim dorea să se stabilească în Estonia în vederea înregistrării uneia dintre navele sale, pentru a fi mai competitivă, în cauza *Laval*, o societate letonă de construcții dorea, în ceea ce o privește, să își exercite dreptul la libera prestare a serviciilor în Suedia, în special prin detașarea de lucrători letoni într-una din filialele sale suedeze. Or, în cele două cauze, societățile în cauză au trebuit să negocieze cu organizațiile sindicale cu privire la aderarea lor și la respectarea convențiilor colective aplicabile în sectoarele respective. În prima cauză, organizația sindicală, afiliată unei grupări de sindicate engleze, solicita aplicarea convenției colective finlandeze personalului din viitoarea navă care urma să arboreze pavilionul estonian. În cea de a doua cauză, aceasta solicita societății letone, cu titlu de garanție pentru salariu, să adere la convenția colectivă suedeză și să o aplice lucrătorilor săi detașați. Întrucât, în ambele cazuri, negocierile nu au avut un rezultat pozitiv, organizațiile sindicale s-au folosit de dreptul lor la o acțiune colectivă, în special prin intermediul dreptului la grevă, pentru a constrânge societățile în cauză să adere și să aplice convențiile colective. Prin urmare, instanțele de trimitere solicitau în esență Curții să stabilească dacă acțiunile colective constituie restricții în sensul articolelor 43 CE și 49 CE. Curtea s-a pronunțat în sensul că, dacă dreptul de a recurge la o acțiune colectivă trebuie recunoscut ca drept fundamental care face parte integrantă din principiile generale ale dreptului comunitar a căror respectare este asigurată de Curte, nu este mai puțin adevărat că exercitarea acestuia poate fi supusă unor restricții. În plus, în temeiul unei jurisprudențe consacrate, exercitarea drepturilor fundamentale nu este exclusă din domeniul de aplicare al dispozițiilor tratatului și trebuie să fie compatibilă cu cerințele privind drepturile protejate prin tratatul respectiv și conformă cu principiul proporționalității. Prin urmare, astfel de acțiuni colective inițiate de un sindicat sau de o grupare de sindicate împotriva unei întreprinderi pentru a o determina să încheie o convenție al cărei conținut este de natură a o descuraja să exercite libertatea de stabilire sau libertatea de a presta servicii constituie

restricții ale acestor libertăți. Cu toate acestea, Curtea a precizat că, în principiu, astfel de restricții pot fi justificate de un motiv imperativ de interes general, cum ar fi protecția lucrătorilor statului gazdă împotriva unei eventuale practici de dumping social, cu condiția de a se stabili că acestea sunt apte să garanteze realizarea obiectivului legitim urmărit și că nu depășesc ceea ce este necesar pentru a atinge acest obiectiv.

Pe de altă parte, în cauza *Laval un Partneri*, citată anterior, Curtea s-a pronunțat în sensul că o reglementare care nu ține seama, indiferent care ar fi conținutul, de convențiile colective de care întreprinderile care detașează lucrători în statul membru gazdă sunt deja ținute în statul membru în care acestea sunt stabilite, creează o discriminare împotriva acestor întreprinderi, în măsura în care le aplică același tratament precum cel rezervat întreprinderilor naționale care nu au încheiat o convenție colectivă.

În materia liberei circulații a capitalurilor, trei hotărâri vor reține atenția în mod deosebit. Vom menționa în primul rând cauza *Comisia/Germania* (hotărârea din 23 octombrie 2007, [C-112/05](#)), referitoare la legea așa-numită „legea Volkswagen”. Curtea s-a pronunțat în sensul că, prin menținerea în vigoare a dispozițiilor acestei legi, care, prin derogare de la dreptul comun, plafonează drepturile de vot ale oricărui acționar al Volkswagen la 20 % din capitalul social, impune o majoritate de peste 80 % din capitalul social pentru adoptarea anumitor decizii ale adunării generale și conferă statului și unei colectivități teritoriale dreptul de a desemna fiecare câte doi reprezentanți în consiliul de supraveghere al societății, Republica Federală Germania nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 56 alineatul (1) CE. Într-adevăr, stabilirea pragului majorității la mai mult de 80 % din capitalul social dă astfel posibilitatea oricărui acționar care deține 20 % din capitalul social de a dispune de o minoritate de blocaj și permite participanților publici să își rezerve, cu o investiție mai redusă decât aceea care le-ar fi impusă de dreptul comun, posibilitatea de a se opune deciziilor importante. În plus, prin plafonarea drepturilor de vot la valoarea de 20 %, această legislație contribuie la acordarea posibilității de a exercita o influență substanțială participanților publici. Așadar, aceste dispoziții limitează posibilitatea pentru ceilalți acționari de a avea participații la societate, de a crea sau de a menține legături economice durabile și directe cu aceasta și de a participa efectiv la administrarea sau la controlul său. Prin reducerea interesului dobândirii de acțiuni la societate, aceste măsuri pot descuraja investitorii direcți din alte state membre și constituie așadar o restricție în calea liberei circulații a capitalurilor. Aceași este situația și în ceea ce privește dreptul de a desemna doi reprezentanți în consiliul de supraveghere, drept prevăzut numai în beneficiul participanților publici. Dându-le acestora din urmă posibilitatea de a avea o participare mai importantă în activitatea consiliului de supraveghere, această măsură le permite într-adevăr să exercite o influență care depășește investițiile acestora și ceea ce calitatea lor de acționari le-ar permite în mod normal.

În al doilea rând, este necesar să atragem atenția asupra cauzei *Festersen* (hotărârea din 25 ianuarie 2007, [C-370/05](#), Rep., p. I-1129), în care Curtea s-a pronunțat în sensul că articolul 56 CE se opune ca o reglementare națională să condiționeze dobândirea unui domeniu agricol de stabilirea reședinței permanente a dobânditorului pe acest domeniu pentru o durată de opt ani, indiferent care ar fi împrejurările speciale ce țin de caracteristicile specifice domeniului agricol respectiv. În opinia Curții, se poate admite că o reglementare națională care prevede o astfel de obligație de stabilire a reședinței urmărește evitarea dobândirii terenurilor agricole din considerente pur speculative și tinde să faciliteze

achiziționarea acestor terenuri cu prioritate de către acele persoane care doresc să le cultive. O astfel de reglementare răspunde astfel unui obiectiv de interes general într-un stat membru ale cărui terenuri agricole constituie o resursă naturală limitată. Cu toate acestea, Curtea a considerat că obligația de stabilire a reședinței constituie o măsură ce depășește ceea ce este necesar pentru atingerea unui astfel de obiectiv. Într-adevăr, pe de o parte, aceasta se dovedește a fi deosebit de constrângătoare, întrucât nu restrânge doar libertatea de circulație a capitalurilor, ci și dreptul dobânditorului de a-și alege în mod liber reședința, garantat de Convenția europeană a drepturilor omului și protejat în sistemul juridic comunitar, aducând astfel atingere unui drept fundamental. Pe de altă parte, nimic nu permite să se constate că, pentru atingerea obiectivului urmărit, nu ar putea fi adoptate alte măsuri mai puțin restrictive decât această obligație. O astfel de obligație, cu atât mai mult atunci când este însoțită de o condiție referitoare la menținerea reședinței timp de mai mulți ani, depășește așadar ceea ce ar putea fi considerat necesar în lumina obiectivului de interes general urmărit.

În sfârșit, în cauza *Holböck*, citată anterior, Curtea a făcut aplicarea articolului 57 alineatul (1) CE, care prevede o excepție de la interzicerea restricțiilor privind circulația capitalurilor între statele membre și statele terțe pentru restricțiile existente la 31 decembrie 1993 și care priveau circulația capitalurilor care implică investiții directe. Mai întâi, Curtea a amintit că noțiunea de investiții directe privește investițiile de orice natură pe care le efectuează persoanele fizice sau juridice și care ajută la crearea sau la menținerea unor relații durabile și directe între cel care oferă fondurile și întreprinderea căreia îi sunt destinate aceste fonduri, în vederea exercitării unei activități economice. În ceea ce privește participațiile în întreprinderi, obiectivul de a crea sau de a menține legături economice durabile presupune ca acțiunile deținute de către acționar să îi dea acestuia posibilitatea de a participa efectiv la gestiunea sau la controlul acestei societăți. În continuare, Curtea a precizat că articolul 57 alineatul (1) CE se aplică de asemenea unor măsuri naționale care restrâng plățile de dividende care rezultă din investiții. În consecință, Curtea s-a pronunțat în sensul că o restricție privind circulația capitalurilor, precum un tratament fiscal mai puțin avantajos al dividendelor provenite din străinătate, intră sub incidența articolului 57 alineatul (1) CE în măsura în care aceasta se referă la participații dobândite în vederea creării sau a menținerii unor legături economice durabile și directe între acționar și societatea respectivă și care permit acestuia din urmă să participe efectiv la gestiunea sau la controlul acestei societăți. Așadar, articolul 57 alineatul (1) CE trebuie interpretat în sensul că articolul 56 CE nu aduce atingere aplicării de către un stat membru a unei reglementări existente la 31 decembrie 1993 care îl supune pe un acționar care primește dividende de la o societate stabilită într-o țară terță, în care contribuabilul deține două treimi din capitalul social, unei cote de impozitare superioare celei a unui acționar care primește dividende de la o societate rezidentă.

Curtea a avut ocazia să se aplece în mai multe rânduri asupra competențelor rezervate statelor membre în materia fiscalității directe și asupra limitelor exercitării acestora. În această privință, Curtea s-a pronunțat cu privire la diverse măsuri fiscale naționale care au legătură, pe de o parte, cu impozitarea societăților și a acționarilor acestora și, pe de altă parte, cu impozitarea particularilor. Unele dintre aceste măsuri au fost declarate compatibile cu dreptul comunitar, iar altele incompatibile.

Mai întâi, în materia fiscalității societăților, mai multe măsuri naționale au fost considerate absolut incompatibile cu libertățile fundamentale ale tratatului. Astfel, în cauza *Geurts și*

Vogten (hotărârea din 25 octombrie 2007, [C-464/05](#)), Curtea s-a pronunțat în sensul că, în lipsa unei justificări valabile, articolul 43 CE se opune unei reglementări fiscale a unui stat membru în materie de impozite pe succesiune care exclude de la exonerarea de aceste impozite prevăzută pentru întreprinderile familiale întreprinderile care au, în ultimii trei ani anteriori decesului lui *de cuius*, cel puțin cinci lucrători încadrați în muncă în alt stat membru, în condițiile în care acordă o astfel de exonerare atunci când lucrătorii sunt încadrați în muncă într-o regiune a primului stat membru. În fapt, Curtea a apreciat că cerința încadrării în muncă de lucrători pe teritoriul statului membru poate fi îndeplinită mult mai ușor de o societate deja stabilită pe teritoriul acestuia și, în consecință, că reglementarea în cauză introduce o discriminare indirectă între contribuabili în funcție de locul unde au un anumit număr de lucrători încadrați în muncă într-o anumită perioadă. În continuare, Curtea a amintit că, dacă un astfel de tratament poate fi justificat prin motive referitoare la supraviețuirea întreprinderilor mici și mijlocii și la necesitatea păstrării eficacității controalelor fiscale, trebuie, în plus, ca acesta să poată atinge aceste obiective și să nu depășească ceea ce este necesar pentru atingerea acestora. Or, Curtea a constatat că întreprinderile familiale naționale și cele străine se află într-o situație comparabilă în ceea ce privește obiectivul de continuitate a întreprinderilor și că, în plus, eficacitatea controalelor fiscale poate fi păstrată solicitând contribuabililor să furnizeze elementele de probă necesare pentru a beneficia de avantajul fiscal, în loc să refuze în mod categoric acordarea avantajului societăților care nu au cel puțin cinci lucrători încadrați în muncă în statul membru în cauză. În consecință, din moment ce nu permite atingerea obiectivului urmărit și nu este proporțională, reglementarea în cauză este contrară articolului 43 CE.

În cauza *Elisa* (hotărârea din 11 octombrie 2007, [C-451/05](#)), Curtea s-a pronunțat în sensul că articolul 56 CE se opune legislației unui stat membru care scutește societățile stabilite în acest stat de o taxă pe imobilele situate pe teritoriul său, în condițiile în care supune această scutire, pentru societățile stabilite într-un alt stat membru, existenței unei convenții bilaterale de combatere a fraudei și a evaziunii fiscale sau circumstanței că, prin aplicarea unui tratat care conține o clauză de nediscriminare în funcție de naționalitate, aceste societăți nu sunt supuse unei impozitări mai împovărătoare decât societățile rezidente. Într-adevăr, Curtea a apreciat că cerințele suplimentare impuse de reglementarea națională pentru a permite societăților nerezidente să beneficieze de scutirea de taxă fac investiția imobiliară mai puțin atrăgătoare pentru aceste societăți. Această reglementare constituie așadar o restricționare a principiul liberei circulații a capitalurilor. Curtea a reamintit că, deși lupta împotriva fraudei fiscale constituie un motiv imperativ de interes general care poate justifica o restricționare a unei libertăți de circulație, restricția trebuie să fie adecvată obiectivului urmărit și să nu depășească ceea ce este necesar pentru a atinge acest obiectiv. Întrucât legislația națională în cauză nu permite societăților nerezidente să dovedească faptul că nu urmăresc un obiectiv fraudulos, Curtea s-a pronunțat în sensul că statul membru ar fi putut adopta măsuri mai puțin restrictive și că, în consecință, taxa nu era justificată în lumina obiectivului de combatere a fraudei fiscale.

În cauza *Meilicke și alții* (hotărârea din 6 martie 2007, [C-292/04](#), Rep., p. I-1835), Curtea s-a pronunțat în sensul că un stat membru nu trebuie să rezerve un credit fiscal numai pentru dividendele societăților de capitaluri stabilite în acest stat. Făcând referire la jurisprudența sa care clarifică cerințele ce decurg din libera circulație a capitalurilor în materie de dividende încasate de către persoane rezidente de la societăți nerezidente, și în special la hotărârea *Verkooijen* (hotărârea din 6 iunie 2000, [C-35/98](#), Rec., p. I-4071), precum și la hotărârea

Manninen (hotărârea din 7 septembrie 2004, C-319/02, Rec., p. I-7477), Curtea declară că legislația fiscală germană restrânge libera circulație a capitalurilor. Aceasta a constatat că creditul fiscal prevăzut de legislația națională are ca obiectiv eliminarea dublei impuneri a profiturilor realizate de societăți și distribuite sub formă de dividende. În continuare, aceasta a amintit că o astfel de legislație, prin faptul că limitează creditul fiscal la dividendele distribuite de societăți cu sediul în Germania, dezavantajează persoanele supuse la plata impozitului cu titlu principal în Germania care primesc dividende de la societăți cu sediul în alte state membre. Aceste persoane nu beneficiază de o deducere din impozitul pe care îl plătesc a impozitului pe profit datorat de societăți în statul în care își au sediul. În plus, legislația constituie, pentru aceste din urmă societăți, un obstacol în calea colectării de capitaluri în Germania. De altfel, Curtea a respins argumentarea potrivit căreia această legislație ar fi justificată prin necesitatea de a asigura coerența regimului fiscal național. Aceasta a subliniat că, fără a periclita coerența acestui regim, ar fi suficient să se acorde unui contribuabil care deține acțiuni la o societate stabilită într-un alt stat membru un credit fiscal calculat în funcție de impozitul pe profit datorat de această societate în acest din urmă stat membru. O astfel de soluție ar constitui o măsură mai puțin restrictivă pentru libera circulație a capitalurilor. În sfârșit, Curtea a apreciat că efectele în timp ale hotărârii nu trebuie limitate, subliniind în special că cerințele care decurg din principiul liberei circulații a capitalurilor în materie de dividende încasate de rezidenți de la societăți nerezidente fuseseră deja clarificate în hotărârea *Verkooijen* și că efectele acesteia nu fuseseră limitate în timp.

Pe de altă parte, anumite măsuri au fost declarate parțial incompatibile cu libertățile fundamentale ale tratatului sau incompatibile sub rezerva unui control de proporționalitate în raport cu obiectivul – legitim – urmărit. În această privință, cauza *Centro Equestro da Lezíria Grande* (hotărârea din 15 februarie 2007, C-345/04, Rep., p. I-1425) va reține atenția în primul rând. O societate efectuase mai multe reprezentații artistice într-un stat membru în care nu era rezidentă și veniturile sale fuseseră impozitate pe calea reținerii la sursă. Din moment ce aceasta nu era stabilită în acest stat membru și era așadar supusă unei obligații fiscale limitate, această societate putea să beneficieze de recuperarea impozitului astfel prelevat, cu condiția ca sumele cu titlu de cheltuieli de exploatare sau de cheltuieli profesionale aflate în legătură economică directă cu veniturile impozitate să reprezinte mai mult decât jumătatea acestor venituri. Curtea s-a pronunțat în sensul că articolul 59 din Tratatul CE (devenit, după modificare, articolul 49 CE) nu se opune unei astfel de legislații, în măsura în care aceasta condiționează rambursarea impozitului pe profit reținut la sursă aplicat veniturilor obținute de către un contribuabil supus parțial impozitării de existența unei legături directe între suma cheltuielilor profesionale a căror deducere este solicitată de către contribuabilul respectiv și veniturile obținute din activități economice desfășurate pe teritoriul statului membru în cauză, atât timp cât vor fi calificate ca atare toate cheltuielile indisociabil legate de această activitate, indiferent de locul sau de data efectuării lor. În schimb, articolul în speță se opune unei legislații naționale în măsura în care aceasta subordonează rambursarea impozitului respectiv condiției ca aceste cheltuieli profesionale să depășească jumătatea veniturilor obținute.

În al doilea rând, hotărârea *Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation*, citată anterior, privește legislația unui stat membru care limitează posibilitatea pentru o societate rezidentă de a deduce, în scopuri fiscale, dobânzile plătite aferente fondurilor împrumutate de la o societate-mamă, directă sau indirectă, rezidentă într-un alt stat membru sau de la o societate rezidentă într-un alt stat membru controlată de către o astfel de societate-mamă,

fără a supune acestei restricții fondurile împrumutate de la o altă societate de asemenea rezidentă. După ce a constatat că diferența de tratament introdusă astfel între filialele rezidente în funcție de locul în care au sediul societățile-mamă ale acestora făcea mai puțin atractivă exercitarea libertății de stabilire de către societăți stabilite în alte state membre, Curtea a amintit că o măsură națională care limitează libertatea de stabilire poate fi totuși justificată atunci când aceasta urmărește în mod specific aranjamentele pur artificiale, lipsite de realitate economică, al căror scop este eludarea legislației unui stat membru vizat. Acest tip de comportament este într-adevăr de natură să compromită dreptul statelor membre de a-și exercita competența fiscală față de activitățile exercitate pe teritoriul lor și să aducă astfel atingere unei repartizări echilibrate a competenței de impozitare între statele membre. În continuare, Curtea a apreciat că legislația în cauză, împiedicând practica subcapitalizării, este potrivită pentru a atinge acest obiectiv, dar nu s-a pronunțat cu privire la caracterul efectiv proporțional al măsurii în cauză, trimițând această problemă instanței naționale. Cu toate acestea, aceasta a arătat că legislația națională trebuie să fie considerată ca fiind proporțională dacă, în primul rând, contribuabilul este în măsură de a prezenta, dacă este cazul și fără a fi supus unor constrângeri administrative excesive, elemente referitoare la rațiunile de natură comercială aflate la baza operațiunii în cauză, permițând astfel o analiză a elementelor obiective și reale în vederea identificării unui aranjament pur artificial realizat numai în scopuri fiscale și, în al doilea rând, dacă recalificarea drept profituri distribuite a dobânzilor plătite se limitează la partea din aceste dobânzi care depășește ceea ce s-ar fi convenit în condiții de concurență deplină.

În sfârșit, anumite măsuri naționale, deși tratează în mod diferit situații comparabile, au fost declarate compatibile cu dreptul comunitar, întrucât sunt justificate prin motive imperative de interes general. Astfel, în același sens cu hotărârea *Test Claimants in the Thin Cap Group Litigation*, citată anterior, cauza *Oy AA* (hotărârea din 18 iulie 2007, [C-231/05](#)) merită să fie subliniată, întrucât admite argumentele justificative întemeiate pe riscul evaziunii fiscale. Această cauză privea legislația unui stat membru în temeiul căreia o filială rezidentă în acest stat membru nu putea deduce din veniturile sale impozabile un transfer financiar intragrup efectuat în favoarea societății sale mamă decât în măsura în care aceasta avea sediul în același stat membru. După ce a subliniat că o astfel de legislație introduce o diferență de tratament între filialele stabilite în același stat membru în funcție de faptul dacă societatea lor mamă își are sau nu sediul în același stat membru, diferență care aduce o restricție libertății de stabilire, Curtea a considerat că această restricție era justificată prin necesitățile combinate de a ocroti repartizarea echilibrată a competenței de impozitare între statele membre și de a preveni evaziunea fiscală. Interpretate în mod coroborat, aceste considerații constituie într-adevăr obiective legitime, compatibile cu Tratatul CE și se încadrează în categoria motivelor imperative de interes general. În opinia Curții, a admite deductibilitatea unui transfer financiar intragrup transfrontalier ar permite grupurilor de societăți să aleagă liber statul membru în care sunt impozitate profiturile filialelor, sustrăgându-le de la baza de impozitare a acestora din urmă, iar atunci când acest transfer este considerat drept un venit impozabil în statul membru al societății-mamă beneficiare, să le integreze în cea a societății-mamă, ceea ce ar compromite însuși sistemul repartizării competenței de impozitare între statele membre. În plus, posibilitatea transferului veniturilor impozabile de la o filială la o societate-mamă al cărei sediu se află într-un alt stat membru comportă riscul ca, prin intermediul unor aranjamente pur artificiale, să se efectueze transferuri de venituri în cadrul unui grup de societăți către societăți situate în statele membre ce aplică cotele de impozitare cele mai reduse. În sfârșit, Curtea a considerat că, deși nu are ca obiect specific excluderea de la

avantajul fiscal pe care îl prevede a aranjamentelor pur artificiale, o astfel de legislație poate fi considerată ca fiind proporțională în raport cu obiectivele de mai sus, interpretate coroborat, în măsura în care o extindere a avantajului fiscal la situațiile transfrontaliere ar permite grupurilor de societăți să își aleagă liber statul membru de impozitare a profitului, în detrimentul dreptului statului membru în care este localizată filiala de a impozita profitul generat de activități realizate pe teritoriul său.

În domeniul fiscalității particularilor, mai multe măsuri naționale au fost declarate incompatibile cu libertățile fundamentale ale tratatului, întrucât tratau în mod diferit situații identice, fără vreo justificare valabilă. Astfel, în hotărârea *Meindl* (hotărârea din 25 ianuarie 2007, C-329/05, Rep., p. I-1113), Curtea a declarat că unui contribuabil rezident nu poate să i se refuze, de către statul membru de reședință, o impozitare comună cu soțul său, de care nu este separat și care locuiește într-un alt stat membru, pentru motivul că acest soț a obținut, în acest din urmă stat membru, în același timp, mai mult de 10 % din veniturile familiei, respectiv mai mult decât un anumit plafon, în ipoteza în care veniturile obținute de către soțul menționat în acest alt stat membru nu sunt supuse, în acesta din urmă, impozitului pe venit. Într-adevăr, unui astfel de contribuabil îi este aplicabil un regim diferit, deși se află, în mod obiectiv, într-o situație identică cu a unui contribuabil rezident al cărui soț are reședința în același stat membru, pe teritoriul căruia obține numai venituri neimpozabile. În plus, Curtea a constatat că statul de reședință al unui asemenea contribuabil este singurul în măsură să ia în considerare situația personală și familială a contribuabilului menționat, întrucât acesta din urmă nu numai că locuiește în acest stat, dar obține acolo, în plus, totalitatea veniturilor impozabile ale cuplului. Astfel, în lipsa unei justificări, faptul că acest contribuabil nu poate în niciun caz beneficia, în cadrul impozitării comune, de luarea în considerare a situației sale personale și familiale, ci, dimpotrivă, este încadrat în categoria de impozitare corespunzătoare celibatarilor, fără a se ține seama de starea sa civilă de persoană căsătorită, constituie o discriminare prohibită de principiul libertății de stabilire.

Hotărârea *Talotta* (hotărârea din 22 martie 2007, C-383/05, Rep., p. I-2555) oferă un alt exemplu de decizie care declară o măsură în materia impozitului pe venit incompatibilă cu Tratatul CE, întrucât aplică un regim diferit contribuabililor rezidenți și celor nerezidenți care se află în situații comparabile în mod obiectiv. Legislația în cauză prevedea că, în lipsa unor elemente probatorii, veniturile independente impozabile ale unui contribuabil rezident erau stabilite prin comparație cu cele ale altor contribuabili, în timp ce acelea ale unui contribuabil nerezident erau determinate prin referire la baze de impozitare minimale. Curtea s-a pronunțat în sensul că un astfel de tratament diferențiat constituie o discriminare indirectă pe criteriul naționalității sau al cetățeniei, contrară libertății de stabilire, în condițiile în care, pe de o parte, veniturile obținute de un contribuabil rezident și cele obținute de un contribuabil nerezident, în cadrul unei activități independente pe teritoriul statului membru vizat, sunt clasificate în aceeași categorie de venituri, și anume categoria veniturilor provenind dintr-o activitate independentă exercitată pe teritoriul aceluiași stat membru vizat și că, pe de altă parte, acest tratament riscă să acționeze în special în detrimentul resortisanților altor state membre, deoarece nerezidenții sunt, cel mai adesea, străini. Faptul că utilizarea de baze de impozitare minimale este adesea mai favorabilă contribuabililor nerezidenți este fără relevanță în această privință. În continuare, Curtea a precizat că necesitatea asigurării eficacității controalelor fiscale, deși constituie un motiv imperativ de interes general, nu poate justifica această discriminare indirectă, în condițiile

în care aceleași dificultăți practice există pentru controlul rezidenților și există alte mecanisme care permit schimbul de informații de ordin fiscal între statele membre.

În sfârșit, în cauza *Comisia/Danemarca* (hotărârea din 30 ianuarie 2007, [C-150/04](#), Rep., p. I-1169), Curtea a admis o acțiune în constatarea neîndeplinirii obligațiilor introdusă de Comisie împotriva Regatului Danemarcei, declarând că este contrară articolelor 39 CE, 43 CE și 49 CE legislația care permite contribuabililor să deducă sau să excludă din veniturile lor impozabile cotizațiile plătite în cadrul unui plan de pensii, în măsura în care acest plan a fost încheiat cu o instituție stabilită pe teritoriul național, excluzând orice avantaj fiscal pentru planurile încheiate cu instituții de pensii stabilite în alte state membre. Într-adevăr, Curtea a constatat că o astfel de legislație poate avea un efect disuasiv asupra liberei prestări a serviciilor de asigurări de către o instituție de pensii dintr-un alt stat membru, precum și asupra libertății de stabilire și a liberei circulații a lucrătorilor originari sau care au lucrat într-un alt stat membru și care au contractat deja în acest stat un plan de pensie. Curtea a respins argumentele întemeiate pe necesitatea păstrării eficacității controalelor fiscale și a prevenirii evaziunii fiscale, considerând că există mijloace mai puțin restrictive pentru a atinge aceste două obiective. În același mod, justificarea întemeiată pe coerența sistemului fiscal nu a fost admisă, în lipsa dovedirii unei legături directe între un avantaj fiscal și un dezavantaj corelativ care trebuie protejată. Într-adevăr, singurul factor care poate să aducă atingere acestei coerențe constă în survenirea unui transfer de reședință a contribuabilului între momentul plății cotizațiilor și cel al achitării prestației corespunzătoare, și nu atât în faptul că instituția de pensii respectivă este situată într-un alt stat membru.

Vize, azil și imigrare

În cauzele *Regatul Unit/Consiliul* (hotărârile din 18 decembrie 2007, [C-77/05](#) și [C-137/05](#)), Curții i s-a solicitat să interpreteze Protocolul Schengen¹⁸ în legătură cu adoptarea Regulamentelor (CE) nr. 2007/2004¹⁹ și 2252/2004²⁰. Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, care fusese exclus de către Consiliu de la participarea la adoptarea regulamentelor menționate, solicita anularea acestora, invocând faptul că această excludere constituia o încălcare a Protocolului Schengen.

Curtea s-a pronunțat în sensul că Protocolul Schengen fusese aplicat în mod corect și că articolul 5 alineatul (1) din acesta trebuie interpretat în sensul că participarea unui stat membru la adoptarea unei măsuri în aplicarea acestui articol nu este avută în vedere decât în măsura în care acest stat a fost autorizat de Consiliu să subscrie la domeniul acquis-ului Schengen în care se situează măsura care trebuie adoptată sau față de care reprezintă o dezvoltare, ceea ce în speță nu era cazul. Potrivit raționamentului său, interpretarea apărută

¹⁸ Protocolul privind integrarea acquis-ului Schengen în cadrul Uniunii Europene, anexat la Tratatul UE și la Tratatul CE prin Tratatul de la Amsterdam.

¹⁹ Regulamentul (CE) nr. 2007/2004 al Consiliului din 26 octombrie 2004 de instituire a Agenției Europene pentru Gestionarea Cooperării Operative la Frontierele Externe ale statelor membre ale Uniunii Europene (JO L 349, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 7, p. 71).

²⁰ Regulamentul (CE) nr. 2252/2004 al Consiliului din 13 decembrie 2004 privind standardele pentru elementele de securitate și elementele biometrice integrate în pașapoarte și în documente de călătorie emise de statele membre (JO L 385, p. 1, Ediție specială, 01/vol. 5, p. 155).

de Regatul Unit ar avea drept consecință lipsirea articolului 4 din Protocolul Schengen de orice efect util, în măsura în care Irlanda și Regatul Unit ar putea atunci participa la toate propunerile și inițiativele întemeiate pe acquis-ul Schengen în temeiul articolului 5 alineatul (1), deși aceste state membre nu au subscris la dispozițiile incidente ale acestui acquis sau nu li s-a admis participarea la acestea.

Norme privind concurența

În materia concurenței, trei hotărâri vor reține atenția în mod deosebit. Vom menționa în primul rând cauza *Autorità garante della Concorrenza e del Mercato* (hotărârea din 11 decembrie 2007, [C-280/06](#)), care privește criteriile de imputare a unei încălcări a normelor privind concurența în caz de succesiune de întreprinderi care depind de aceeași autoritate publică. În această hotărâre, mai întâi, Curtea a amintit că, în cazul în care o întreprindere încalcă normele de concurență, răspunderea pentru această încălcare îi revine acesteia, potrivit principiului răspunderii personale. Atunci când entitatea care a săvârșit o încălcare a regulilor de concurență face obiectul unei modificări juridice sau organizaționale, această modificare nu are neapărat ca efect crearea unei noi întreprinderi exonerate de răspunderea pentru comportamentele contrare regulilor de concurență ale entității precedente în cazul în care, din punct de vedere economic, există o identitate între cele două entități. Curtea a precizat că, atunci când două entități constituie aceeași entitate economică, faptul că entitatea care a săvârșit încălcarea există încă nu împiedică, în sine, sancționarea entității căreia aceasta i-a transferat activitățile sale economice. În sfârșit, Curtea a subliniat că o asemenea punere în aplicare a sancțiunii este admisibilă în special atunci când aceste entități au fost sub controlul aceleiași persoane și, având în vedere legăturile strânse care le unesc pe plan economic și organizațional, au aplicat în esență aceleași instrucțiuni comerciale. În consecință, Curtea s-a pronunțat în sensul că în cazul unor entități care depind de aceeași autoritate publică, atunci când un comportament care constituie o singură încălcare a fost pus în aplicare de o entitate și apoi a fost continuat până la încetarea sa de o altă entitate, succesoare a celei dintâi, care nu a încetat să existe, această a doua entitate poate fi sancționată pentru încălcare în integralitatea sa dacă se dovedește că aceste două entități au fost sub tutela respectivei autorități.

În al doilea rând, vom reține cauza *British Airways/Comisia* (hotărârea din 15 martie 2007, [C-95/04 P](#), Rep., p. I-2331), în care Curtea a precizat regimul primelor și al rabaturilor acordate de o întreprindere în poziție dominantă. Curtea a apreciat că pentru a stabili, în ceea ce privește o întreprindere aflată în poziție dominantă, eventualul caracter abuziv al unui sistem de rabaturi sau de prime care nu constituie nici rabaturi sau prime de cantitate, nici rabaturi sau prime de fidelitate, trebuie să fie apreciate toate împrejurările, în special criteriile și modalitățile de acordare a acestor rabaturi sau prime. Trebuie, mai întâi, să se verifice dacă aceste rabaturi sau prime pot produce un efect de eliminare, cu alte cuvinte, dacă sunt apte, pe de o parte, să facă mai dificil, chiar imposibil, accesul pe piață al concurenților întreprinderii aflate în poziție dominantă și, pe de altă parte, să facă mai dificilă, chiar imposibilă, pentru cocontractanții acestei întreprinderi, alegerea între mai multe surse de aprovizionare sau parteneri comerciali. Trebuie să se stabilească, în continuare, dacă există o justificare economică obiectivă a rabaturilor și a primelor consimțite. De altfel, Curtea a precizat condițiile de aplicare ale interdicției discriminării vizate de articolul 82 al doilea paragraf litera (c) CE pentru primele și rabaturile consimțite

de o întreprindere în poziție dominantă, subliniind că este necesar să se constate că, pe o piață, această întreprindere are un comportament nu numai discriminatoriu, ci și că urmărește să denatureze raportul concurențial existent între cocontractanții întreprinderii.

În sfârșit, în cauza *Cementbouw Handel & Industrie/Comisia* (hotărârea din 18 decembrie 2007, [C-202/06 P](#)), Curtea s-a aplecat asupra incidenței angajamentelor propuse de către părți asupra competenței Comisiei Comunităților Europene în materia controlului concentrărilor. Curtea a amintit că Regulamentul nr. 4064/89²¹ în materia controlului concentrărilor are la bază principiul unei repartizări precise a competențelor între autoritățile naționale și cele comunitare. Această repartizare răspunde în special unei preocupări pentru securitatea juridică, ce implică faptul că autoritatea competentă să examineze o concentrare dată trebuie să poată fi identificată în mod previzibil. Pentru acest motiv, legiuitorul comunitar a stabilit criterii în același timp precise și obiective, care permit să se determine dacă o operațiune atinge dimensiunea economică necesară pentru a fi „de dimensiune comunitară” și este astfel de competența exclusivă a Comisiei. În plus, imperativul celerității, care caracterizează economia generală a Regulamentului nr. 4064/89 și care impune Comisiei respectarea unor termene stricte pentru adoptarea deciziei finale, implică faptul că competența Comisiei nu mai poate fi pusă în discuție ulterior sau supusă unor schimbări permanente. Așadar, Curtea s-a pronunțat în sensul că dacă Comisia își pierde competența de a examina o concentrare în ipoteza în care întreprinderile respective abandonează complet proiectul, situația este diferită atunci când părțile se limitează la a propune să fie aduse modificări parțiale. Astfel de propuneri nu ar putea avea ca efect obligarea Comisiei să își reexamineze competența, sub sancțiunea de a permite întreprinderilor respective să perturbe în mod semnificativ desfășurarea procedurii și eficacitatea controlului dorit de legiuitor. Angajamentele propuse sau asumate de către întreprinderi sunt tot atâtea elemente pe care Comisia trebuie să le ia în considerare în cadrul examinării problemei de fond, mai precis compatibilitatea sau incompatibilitatea concentrării cu piața comună, dar aceste angajamente nu ar putea lipsi Comisia de competența sa, din moment ce aceasta a fost verificată în prima fază a procedurii. În consecință, competența Comisiei de a examina o concentrare trebuie să fie stabilită, pentru toată durata procedurii, la o dată determinată, această dată trebuind să prezinte, în mod necesar, o strânsă legătură cu notificarea.

Fiscalitate

În acest domeniu, trei cauze referitoare la taxa pe valoarea adăugată (denumită în continuare „TVA”) merită să fie subliniate.

În cauzele reunite *T-Mobile Austria și alții* (hotărârea din 26 iunie 2007, [C-284/04](#)) și *Hutchison 3G și alții* (hotărârea din 26 iunie 2007, [C-369/04](#)), Curtea a avut ocazia să precizeze domeniul de aplicare al noțiunii de activitate economică în sensul articolului 4 alineatul (2) din A

²¹ Regulamentul (CEE) nr. 4064/89 al Consiliului din 21 decembrie 1989 privind controlul concentrărilor economice între întreprinderi (JO L 395, p. 1), astfel cum a fost modificat prin Regulamentul (CE) nr. 1310/97 al Consiliului din 30 iunie 1997 (JO L 180, p. 1).

șasea directivă 77/388²². Aceste două cauze priveau atribuirea, de către autoritatea națională de reglementare responsabilă cu alocarea frecvențelor, prin scoaterea la licitație, a unor drepturi precum drepturile de utilizare a frecvenței spectrului electromagnetic în scopul de a furniza publicului servicii de telecomunicații mobile. Curtea a considerat că acordarea unor astfel de autorizații trebuie să fie considerată o condiție necesară și prealabilă accesului operatorilor economici pe piața telecomunicațiilor, și nu o participare a autorității naționale competente pe piața menționată. Într-adevăr, numai operatorii economici titulari ai drepturilor acordate operează pe piață prin exploatarea bunului în discuție cu scopul obținerii unui venit permanent, ceea ce nu este cazul autorităților competente. Faptul că atribuirea drepturilor de utilizare în cauză s-a făcut cu plata de redevențe nu este de natură să modifice acest raționament. În consecință, o astfel de atribuire nu constituie o activitate economică în sensul articolului 4 alineatul (2) citat anterior și, prin urmare, nu intră în domeniul de aplicare al Celei de a șasea directive 77/388.

În cauza *Planzer Luxembourg* (hotărârea din 28 iunie 2007, C-73/06), Curtea s-a aplecat asupra condițiilor și a modalităților de restituire a TVA, astfel cum sunt prevăzute de A opta directivă 79/1072²³ și de A treisprezecea directivă 86/560²⁴. Această cauză își avea originea în refuzul administrației fiscale a unui stat membru de a restitui unei persoane impozabile cu sediul în alt stat membru TVA-ul achitat de aceasta pentru bunuri dobândite în primul stat membru pentru operațiunile sale impozabile, pentru motivul că existau îndoieli cu privire la locul conducerii efective a activității persoanei impozabile în cauză – în statul membru al sediului său social sau la societatea sa mamă stabilită în afara teritoriului comunitar – și aceasta în pofida prezentării unui certificat, eliberat de administrația statului membru de la sediul persoanei impozabile, privind calitatea sa de persoană plătitoare de TVA în acest stat. În primul rând, Curtea a confirmat că certificatul, redactat pe baza modelului din anexa B la a opta directivă, permite, în principiu, să se prezume nu numai că persoana interesată este persoană impozabilă în statul membru de eliberare a certificatului, dar și că este stabilită în acest stat sub o formă sau alta, ceea ce obligă, în principiu, în fapt și în drept, administrația statului membru în care se solicită restituirea impozitului. Cu toate acestea, în caz de îndoieli cu privire la realitatea economică a unității a cărei adresă este menționată în certificatul eliberat, administrația respectivă poate să se asigure cu privire la această realitate recurgând la măsurile administrative prevăzute în acest scop prin reglementarea comunitară și, dacă este cazul, să refuze restituirea solicitată de persoana impozabilă, fără a aduce atingere dreptului acesteia din urmă la exercitarea unei căi de atac judiciare. În continuare, Curtea a precizat că sediul activității economice a unei societăți

²² A șasea directivă 77/388/CEE a Consiliului din 17 mai 1977 privind armonizarea legislațiilor statelor membre referitoare la impozitele pe cifra de afaceri – sistemul comun al taxei pe valoarea adăugată: baza unitară de evaluare (JO L 145, p. 1).

²³ A opta directivă 79/1072/CEE a Consiliului din 6 decembrie 1979 privind armonizarea legislațiilor statelor membre referitoare la impozitele pe cifra de afaceri – Sisteme de restituire a taxei pe valoarea adăugată persoanelor impozabile care nu sunt stabilite pe teritoriul țării (JO L 331, p. 11, Ediție specială, 09/vol. 1, p. 34).

²⁴ A treisprezecea directivă 86/560/CEE a Consiliului din 17 noiembrie 1986 privind armonizarea legislațiilor statelor membre referitoare la impozitele pe cifra de afaceri – Sisteme de restituire a taxei pe valoarea adăugată persoanelor impozabile care nu sunt stabilite pe teritoriul Comunității (JO L 326, p. 40, Ediție specială, 09/vol. 1, p. 81).

În sensul articolului 1 punctul 1 din a treisprezecea directivă este locul în care sunt adoptate deciziile esențiale privind direcția generală a acestei societăți și unde sunt exercitate funcțiile de administrare centrală a acesteia. Determinarea acestui loc se bazează pe un grup de factori, în fruntea cărora figurează sediul statutar, locul administrației centrale, locul întrunirii administratorilor societății și acela, de obicei identic, în care este definită politica generală a acestei societăți. Alte elemente, precum domiciliul principalilor administratori, locul întrunirii adunărilor generale, locul de păstrare a documentelor administrative și contabile și de derulare principală a activităților financiare, în special bancare, pot fi, de asemenea, luate în considerare. Astfel, o implantare fictivă, precum cea care caracterizează o societate „cutie poștală” sau „ecran”, nu ar putea fi calificată drept sediu al unei activități economice în sensul articolului 1 punctul 1 din a treisprezecea directivă.

Apropierea legislațiilor și legislații uniforme

Ca și în trecut, acest domeniu a dat naștere unei jurisprudențe abundente, în cadrul căreia câteva cauze merită o atenție deosebită.

În cauza *AGM-COS.MET* (hotărârea din 17 aprilie 2007, [C-470/03](#)), Curtea a fost sesizată cu întrebarea dacă poate fi considerat ca fiind imputabil statului comportamentul unui funcționar care, prin declarații publice, denunțase fragilitatea anumitor elevatoare pentru vehicule. Curtea s-a pronunțat în sensul că sunt imputabile statului declarațiile unui funcționar, care, în considerarea formei și a circumstanțelor acestora, creează destinatarilor impresia că este vorba de luări de poziție oficiale ale statului, și nu de opinii personale ale funcționarului. Elementul determinant constă în problema de a ști dacă destinatarii acestor declarații pot, în mod rezonabil, să presupună, în contextul existent, că este vorba de o poziție pe care funcționarul o are prin autoritatea funcției sale. În mod concret, declarațiile funcționarului care prezintă un echipament tehnic certificat conform cu Directiva 98/37/CE²⁵ drept contrar standardului armonizat la care se raportează și periculos sunt de natură să restricționeze, cel puțin indirect și în mod potențial, introducerea pe piață a unui astfel de echipament tehnic și nu pot fi justificate nici prin obiectivul protecției sănătății, nici în baza libertății de exprimare a funcționarilor. Într-adevăr, articolul 4 alineatul (1) din Directiva 98/37 trebuie interpretat în sensul că, pe de o parte, conferă drepturi particularilor și, pe de altă parte, că nu lasă statelor membre nicio marjă de apreciere, în speță, în ceea ce privește echipamentele tehnice conforme sau prezumate a fi conforme cu respectiva directivă. Nerespectarea acestei dispoziții rezultând din declarațiile unui funcționar al unui stat membru, în măsura în care sunt imputabile acestui stat, constituie o încălcare suficient de caracterizată a dreptului comunitar pentru a fi angajată răspunderea statului respectiv care nu și-a îndeplinit această obligație.

În cauza *Ordre des barreaux francophones et germanophone și alții* (hotărârea din 26 iunie 2007, [C-305/05](#)), s-a pus problema dacă impunerea în sarcina avocaților a obligațiilor de informare și de cooperare cu autoritățile responsabile de combaterea spălării banilor

²⁵ Directiva 98/37/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 22 iunie 1998 privind apropierea legislațiilor statelor membre în domeniul echipamentelor tehnice (JO L 207, p. 1, Ediție specială, 13/vol. 23, p. 220).

prevăzute la articolul 6 alineatul (1) din Directiva 91/308/CEE²⁶, atunci când aceștia participă la anumite tranzacții financiare care nu au nicio legătură cu o procedură judiciară, nu încalcă dreptul la un proces echitabil.

Curtea s-a pronunțat în sensul că nu exista, în acest caz, o încălcare a dreptului la un proces echitabil, amintind în primul rând că obligațiile de informare și de cooperare nu se aplică avocaților decât în măsura în care îi asistă pe clienții lor la planificarea sau la realizarea anumitor tranzacții de natură preponderent financiară sau imobiliară sau atunci când acționează în numele și pentru clientul lor în orice tranzacție financiară sau imobiliară. În general, aceste activități, datorită chiar naturii lor, se situează într-un context care nu are nicio legătură cu o procedură judiciară și, în consecință, în afara sferei de aplicare a dreptului la un proces echitabil.

Din momentul în care asistența unui avocat este solicitată pentru exercitarea apărării sau a reprezentării în justiție ori pentru consilierea privind inițierea sau evitarea unei proceduri judiciare, respectivul avocat este exonerat de obligațiile de informare și de cooperare, indiferent dacă aceste informații sunt primite sau obținute înainte, în timpul sau după această procedură. O astfel de exonerare permite respectarea dreptului clientului la un proces echitabil.

În cauza *Land Oberösterreich/Comisia* (hotărârea din 13 septembrie 2007, [C-439/05 P](#) și [C-454/05 P](#)), Comisia Comunităților Europene respinsese o cerere de derogare de la măsurile de armonizare pe care Republica Austria o notificase acesteia în temeiul articolului 95 alineatul (5) CE și care privea un proiect de lege care avea drept obiect obținerea unei derogări de la dispozițiile Directivei 2001/18²⁷, interzicând organismele modificate genetic în Landul Oberösterreich. În susținerea recursului, în condițiile în care Tribunalul respinsese cererea de anulare a deciziei în litigiu a Comisiei, reclamantii au invocat nerespectarea principiului contradictorialității, pe de o parte, și încălcarea articolului 95 alineatul (5) CE, pe de altă parte. Curtea s-a pronunțat în sensul că, ținând cont de caracteristicile specifice ale procedurii prevăzute de articolul 95 alineatul (5) CE, de similitudinile acestei proceduri cu cea prevăzută de alineatul (4) al acestui articol, precum și de scopul comun al acestor două alineate, care este acela de a permite statelor membre să obțină derogări de la măsurile de armonizare, Comisia nu este obligată să respecte principiul contradictorialității înainte de a decide în temeiul articolului 95 alineatul (5) CE.

Într-adevăr, nu reiese din cuprinsul acestui articol că există o obligație a Comisiei de a-i permite statului membru care efectuează notificarea să își expună poziția înainte de a lua decizia de aprobare sau de respingere a dispozițiilor naționale în cauză. Legiuitorul comunitar a prevăzut doar condițiile care trebuie îndeplinite pentru a obține o decizie a Comisiei, termenele în care aceasta din urmă trebuie să adopte decizia de aprobare sau de respingere, precum și eventualele prorogări ale termenului.

²⁶ Directiva 91/308/CEE a Consiliului din 10 iunie 1991 privind prevenirea folosirii sistemului financiar în scopul spălării banilor (JO L 166, p. 77, Ediție specială, 09/vol. 1, p. 103).

²⁷ Directiva 2001/18/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 12 martie 2001 privind diseminarea deliberată în mediu a organismelor modificate genetic și de abrogare a Directivei 90/220/CEE a Consiliului – Declarație a Comisiei (JO L 106, p. 1, Ediție specială, 15/vol. 7, p. 75).

Apoi, procedura prevăzută este inițiată nu de către o instituție comunitară sau de către un organism național, ci de către un stat membru, decizia Comisiei nefiind adoptată decât ca răspuns la această inițiativă. Prin cererea sa, statul membru are toată libertatea de a se exprima cu privire la dispozițiile naționale a căror introducere o solicită, astfel cum rezultă în mod expres din articolul 95 alineatul (5) CE, care obligă statul membru să indice motivele care justifică cererea sa.

De altfel, Curtea a precizat că introducerea unor dispoziții de drept intern care derogă de la o măsură de armonizare trebuie să fie întemeiată pe dovezi științifice noi referitoare la protecția mediului ambiant ori a mediului de lucru, să fie necesară din cauza unei probleme specifice statului membru respectiv, care apare după adoptarea măsurii de armonizare, și că dispozițiile avute în vedere, precum și motivele adoptării lor trebuie să fie notificate Comisiei.

În cauza *Rampion și Godard* (hotărârea din 4 octombrie 2007, [C-429/05](#)), referitoare la protecția consumatorilor în materia creditului de consum și la dreptul consumatorului de a solicita despăgubiri de la cel care acordă creditul, Curtea s-a pronunțat în sensul că Directiva 87/102²⁸ se aplică atât unui contract de credit care urmărește să finanțeze o singură operațiune, cât și unei facilități de credit care permite consumatorului să utilizeze creditul acordat pentru finanțarea mai multor operațiuni. Pe de altă parte, Curtea a hotărât că articolele 11 și 14 din această directivă trebuie interpretate în sensul că se opun posibilității ca dreptul de a solicita despăgubiri, prevăzut la articolul 11 alineatul (2) din această directivă, de care beneficiază consumatorul împotriva celui care acordă creditul să fie subordonat condiției ca oferta prealabilă de credit să menționeze bunul sau prestarea de servicii finanțată. Într-adevăr, acest articol, care prevede că statele membre determină măsura și condițiile în care se poate exercita dreptul la despăgubiri de la cel care acordă creditul, nu poate fi interpretat în sensul că permite statelor membre să subordoneze dreptul de a solicita despăgubiri, de care beneficiază consumatorul, anumitor condiții, care se adaugă celor enumerate, în mod exhaustiv, de acest articol. Această interpretare se coroborează cu articolul 14 alineatul (1) din aceeași directivă, care se opune în special posibilității ca o reglementare națională să permită celui care acordă creditul să evite o acțiune exercitată de către consumator în temeiul articolului 11 citat anterior, prin simpla omisiune a menționării bunurilor sau a serviciilor finanțate.

În cauza *Schutzverband der Spirituosen-Industrie* (hotărârea din 4 octombrie 2007, [C-457/05](#)), Curtea reamintește că, având în vedere economia generală și finalitatea Directivei 75/106²⁹, precum și principiul liberei circulații a mărfurilor garantat de articolul 28 CE, articolul 28 CE se opune ca un stat să interzică comercializarea unui produs preambalat cu un volum nominal de 0,071 litri necuprins în gama comunitară, dar fabricat și comercializat în mod legal într-un alt stat membru, cu excepția cazului în care o astfel de interdicție se dovedește a fi justificată printr-o cerință imperativă, indiferent dacă este aplicabilă fără a distinge

²⁸ Directiva 87/102/CEE a Consiliului din 22 decembrie 1986 de apropiere a actelor cu putere de lege și a actelor administrative ale statelor membre privind creditul de consum (JO 1987, L 42, p. 48, Ediție specială, 15/vol. 1, p. 252).

²⁹ Directiva 75/106/CEE a Consiliului din 19 decembrie 1974 privind apropierea legislațiilor statelor membre referitoare la preambalarea, în funcție de volum, a unor lichide preambalate (JO L 42, p. 1, Ediție specială, 13/vol. 2, p. 91).

între produsele naționale și produsele importate, dacă este necesară pentru respectarea cerinței respective și proporțională cu obiectivul urmărit, iar acest obiectiv nu poate fi atins prin măsuri care restrâng în mai mică măsură schimburile intracomunitare.

Încă o dată, diferitele directive referitoare la atribuirea contractelor de achiziții publice au contribuit la alimentarea contenciosului.

În cauza *Asociación Nacional de Empresas Forestales* (hotărârea din 19 aprilie 2007, C-295/05), s-a pus problema dacă un stat membru putea conferi unei întreprinderi publice un regim juridic care să îi permită să realizeze operațiuni fără a fi supusă prevederilor Directivelor 92/50³⁰, 93/36³¹ și 93/37³² referitoare la atribuirea contractelor de achiziții publice. Întreprinderea publică vizată în mod concret beneficiază de un statut special, care îi permite să execute un mare număr de operațiuni la comanda directă a administrației, în calitate de serviciu tehnic al administrației, fără a trece prin procedurile de atribuire prevăzute de lege, și nu are nicio libertate, nici cu privire la modul de tratare a unei comenzi venite din partea autorităților competente, nici în ceea ce privește tariful aplicabil activităților sale. Curtea s-a pronunțat în sensul că directivele citate anterior nu se opun unui regim juridic precum cel de care beneficiază această întreprindere publică și care îi permite, în calitate de întreprindere publică ce își exercită activitatea ca instrument propriu și serviciu tehnic al mai multor autorități publice, să realizeze operațiuni fără să fie supusă regimului prevăzut de directivele menționate, din moment ce, pe de o parte, autoritățile publice respective exercită asupra acestei întreprinderi un control similar celui pe care îl exercită asupra propriilor servicii și, pe de altă parte, o asemenea întreprindere își desfășoară esențialul activității împreună cu aceste autorități.

În cauza *Comisia/Germania* (hotărârea din 18 iulie 2007, C-503/04), având ca obiect un contract referitor la eliminarea deșeurilor încheiat de orașul Brunswick fără atribuirea prin procedura cererii de ofertă la nivel comunitar și ca urmare a neexecutării de către Republica Federală Germania a unei hotărâri care constata această neîndeplinire a obligațiilor în temeiul articolului 226 CE, Curtea s-a pronunțat în sensul că, deși este adevărat că dispoziția articolului 2 alineatul (6) al doilea paragraf din Directiva 89/665³³ autorizează statele membre să mențină efectele contractelor încheiate prin încălcarea directivelor în materie de atribuire a contractelor de achiziții publice și protejează astfel încrederea legitimă a cocontractanților, această dispoziție nu poate avea drept consecință, fără a aduce atingere sferei de aplicare a dispozițiilor din tratatul de instituire a pieței interne, faptul că atitudinea autorităților contractante față de terți trebuie considerată ca fiind conformă dreptului comunitar ulterior încheierii unor astfel de contracte. Pe de altă parte, dispoziția menționată

³⁰ Directiva 92/50/CEE a Consiliului din 18 iunie 1992 privind coordonarea procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții publice de servicii (JO L 209, p. 1, Ediție specială, 06/vol. 2, p. 50).

³¹ Directiva 93/36/CEE a Consiliului din 14 iunie 1993 privind coordonarea procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții publice de bunuri (JO L 199, p. 1).

³² Directiva 93/37/CEE a Consiliului din 14 iunie 1993 privind coordonarea procedurilor de atribuire a contractelor de achiziții publice de lucrări (JO L 199, p. 54).

³³ Directiva 89/665/CEE a Consiliului din 21 decembrie 1989 privind coordonarea actelor cu putere de lege și a actelor administrative privind aplicarea procedurilor care vizează căile de atac față de atribuirea contractelor de achiziții publice de produse și a contractelor publice de lucrări (JO L 395, p. 33, Ediție specială, 06/vol. 1, p. 237).

privește, după cum reiese din textul acesteia, despăgubirea pe care o persoană lezată în urma unei încălcări comise de o autoritate contractantă o poate obține de la aceasta din urmă și nu poate fi considerată ca reglementând totodată și relația dintre un stat membru și Comunitate, relație avută totuși în vedere în contextul articolelor 226 CE și 228 CE. Chiar dacă se presupune că principiile securității juridice și protecției încrederii legitime, principiul *pacta sunt servanda*, precum și dreptul de proprietate pot fi opuse autorității contractante de către cocontractantul său în caz de reziliere a contractului încheiat cu încălcarea Directivei 92/50, în niciun caz un stat membru nu se poate prevala de aceste principii sau de acest drept pentru a justifica neexecutarea unei hotărâri de constatare a neîndeplinirii obligațiilor în temeiul articolului 226 CE și pentru a nu își asuma astfel propria răspundere potrivit dreptului comunitar.

Cauza *Bayerischer Rundfunk și alții* (hotărârea din 13 decembrie 2007, [C-337/06](#)) privea problema dacă organismele publice de radiodifuziune germane erau autorități contractante în scopul aplicării normelor comunitare privind atribuirea contractelor de achiziții publice. Articolul 1 din Directiva 92/50 consideră ca fiind autoritate contractantă, printre altele, organismele de drept public a căror activitate este finanțată în cea mai mare parte de stat. Curtea s-a pronunțat în sensul că există „finanțare în cea mai mare parte de către stat” atunci când activitățile organismelor publice de radiodifuziune precum cele în cauză în acțiunea principală sunt finanțate în cea mai mare parte printr-o redevență ce trebuie plătită de deținătorii unui post receptor, care este impusă, calculată și încasată potrivit prerogativelor autorității publice. În cazul unei finanțări a activităților organismelor publice de radiodifuziune menționate mai sus potrivit modalităților prezentate anterior, condiția referitoare la „finanțarea de către stat” nu presupune intervenția directă a statului sau a altor autorități publice la atribuirea, de către organismele publice de radiodifuziune, a unui contract privind furnizarea de servicii de curățenie. Curtea precizează că numai contractele de achiziții publice privind serviciile menționate de articolul 1 din directivă, respectiv contractele de achiziții publice având ca obiect serviciile care au legătură cu funcția specifică a organismelor de radiodifuziune, și anume crearea și realizarea de programe, sunt excluse din domeniul de aplicare al directivei menționate. În schimb, normele comunitare se aplică integral în cazul contractelor de achiziții publice de servicii care nu au legătură cu activitățile care țin de îndeplinirea funcției de serviciu public.

Mărci

În acest domeniu, Curtea s-a aplecat în același timp asupra regulamentului de instituire a mărcii comunitare³⁴ și asupra directivei de apropiere a legislațiilor naționale³⁵.

Hotărârea pronunțată în cauza *OHMI/Kaul* (hotărârea din 13 martie 2007, [C-29/05 P](#), Rep., p. I-2213) precizează condițiile în care faptele și probele noi pot fi luate în considerare atunci când sunt prezentate în susținerea unui recurs, în cadrul unei proceduri de opoziție.

³⁴ Regulamentul (CE) nr. 40/94 al Consiliului din 20 decembrie 1993 privind marca comunitară (JO L 11, p. 1, Ediție specială, 17/vol. 1, p. 146).

³⁵ Prima directivă 89/104/CEE a Consiliului din 21 decembrie 1988 de apropiere a legislațiilor statelor membre cu privire la mărci (JO L 40, p. 1, Ediție specială, 17/vol. 1, p. 92).

Mai precis, Curtea s-a pronunțat în sensul că o cameră de recurs a Oficiului pentru Armonizare în cadrul Pieței Interne se bucură de o marjă de apreciere în a hotărî, sub rezerva motivării, dacă este sau nu necesar să ia în considerare, în vederea adoptării deciziei pe care este chemată să o pronunțe, faptele și probele pe care partea care a formulat opoziția le prezintă, pentru prima dată, în memoriul pe care îl depune în susținerea recursului său, astfel încât, pe de o parte, aceasta nu este în mod necesar obligată să ia în considerare astfel de fapte și de probe și, pe de altă parte, luarea în considerare a faptelor și a probelor menționate nu ar putea fi exclusă din oficiu. Articolul 59 din Regulamentul nr. 40/94, care precizează condițiile de introducere a recursului în fața camerei de recurs, nu ar putea fi interpretat ca oferind autorului unui astfel de recurs un nou termen în vederea prezentării faptelor și a probelor în sprijinul opoziției sale.

În cauza *Dyson* (hotărârea din 25 ianuarie 2007, [C-321/03](#), Rep., p. I-687), Curtea, cu privire la problema de a ști care sunt semnele care pot constitui o marcă, s-a pronunțat în sensul că obiectul unei cereri de înregistrare a unor mărci, care se referă la toate formele imaginabile ale unei rezervor sau compartiment de colectare transparent care face parte din suprafața externă a unui aspirator, nu constituie un „semn” în sensul articolului 2 din Directiva 89/104/CEE și, în consecință, nu poate să constituie o marcă în sensul acesteia. Într-adevăr, obiectul unei asemenea cereri, care constă de fapt într-o simplă proprietate a produsului vizat, poate îmbrăca o multitudine de aspecte diferite și nu este, prin urmare, determinat. Având în vedere exclusivitatea inerentă drepturilor asupra mărcii, titularul unei mărci care se referă la un asemenea obiect nedeterminat ar obține, contrar obiectivului urmărit de articolul 2 din directivă, un avantaj concurențial nelegitim, întrucât ar avea dreptul să îi împiedice pe concurenții săi să ofere spre vânzare aspiratoare care prezintă pe suprafața lor externă orice tip de recipient colector, oricare ar fi forma acestuia.

În cauza *Adam Opel* (hotărârea din 25 ianuarie 2007, [C-48/05](#), Rep., p. I-1017), Curtea a amintit că, în temeiul articolului 5 alineatul (1) din Prima directivă 89/194/CEE, o marcă înregistrată conferă titularului său dreptul exclusiv de a interzice oricărui terț să utilizeze, fără consimțământul său, în cadrul comerțului, un semn identic mărcii pentru produse identice cu cele pentru care aceasta este înregistrată. Acest fapt permite titularului mărcii să își protejeze interesele specifice, adică să asigure că marca își poate îndeplini funcțiile, în special funcția de a garanta consumatorilor proveniența produsului. Prin urmare, aplicarea de către un terț, fără autorizarea titularului mărcii, în speță Opel, a unui semn identic cu această marcă pe modele la scară redusă de vehicule purtând marca respectivă, cu scopul de a reproduce în mod fidel aceste vehicule, precum și comercializarea respectivelor modele la scară redusă poate fi interzisă numai dacă aceasta aduce atingere sau este susceptibilă să aducă atingere funcțiilor mărcii în calitate de marcă înregistrată pentru jucării. În ceea ce privește consecințele care rezultă din faptul că, pe de o parte, logoul Opel este înregistrat și pentru autovehicule, iar, pe de altă parte, marca pare să fie de renume în Germania pentru acest tip de produse, Curtea a subliniat de asemenea că titularul unei mărci poate interzice utilizarea care, fără just temei, determină obținerea unor foloase necuvenite din caracterul distinctiv sau din renumele mărcii, în calitate de marcă înregistrată pentru autovehicule, ori care aduce atingere acestora.

O decizie în aceeași ordine de idei a fost adoptată în cauza *Céline* (hotărârea din 11 septembrie 2007, [C-17/06](#)), în ceea ce privește utilizarea unei denumiri sociale, a unui nume comercial sau a unei embleme identice cu o marcă anterioară, în cadrul unei activități

de comercializare a unor produse identice cu cele pentru care a fost înregistrată această marcă. Curtea a adăugat că, potrivit articolului 6 alineatul (1) litera (a) din această directivă, dreptul conferit de marcă nu permite titularului său să interzică unui terț utilizarea, în cadrul comerțului, a numelui și a adresei sale, atâ timp cât sunt folosite conform practicilor loiale în domeniul industrial sau comercial.

În cauza *Häupl* (hotărârea din 14 iunie 2007, [C-246/05](#)), Curții i s-a solicitat să interpreteze articolul 10 alineatul (1) și articolul 12 alineatul (1) din Prima directivă 89/104. Întrebată la ce dată trebuie să fie considerată încheiată procedura de înregistrare a unei mărci, această dată marcând începutul perioadei de utilizare, Curtea s-a pronunțat în sensul că directiva menționată nu stabilește în mod univoc începutul acestei perioade de protecție, formularea permițând așadar adaptarea respectivului termen particularităților procedurilor naționale. În consecință, „data la care procedura de înregistrare s-a încheiat”, în sensul articolului 10 alineatul (1) din directivă, trebuie stabilită în fiecare stat membru în funcție de normele de procedură în materie de înregistrare a unei mărci în vigoare în acest stat. În mod concret, această dispoziție definește începutul perioadei de cinci ani în timpul căreia marca trebuie să înceapă să fie utilizată în mod serios, cu excepția cazului în care există un motiv întemeiat. Cu privire la aceasta, Curtea s-a pronunțat în sensul că, în temeiul articolului 12 alineatul (1) din directivă, reprezintă „motive întemeiate pentru [neutilizarea]” unei mărci obstacolele care prezintă o legătură directă cu această marcă, ce fac utilizarea acesteia imposibilă sau nerezonabilă și care sunt independente de voința titularului respectivei mărci. Revine instanței de trimitere să aprecieze, de la caz la caz, elementele de fapt relevante ale cauzei din acțiunea principală și să verifice dacă acestea făceau utilizarea mărcii menționate nerezonabilă.

Politica economică și monetară

În cauza *Estager* (hotărârea din 18 ianuarie 2007, [C-359/05](#), Rep., p. I-581), Curtea s-a pronunțat în sensul că Regulamentele nr. 1103/97 și 974/98 referitoare la introducerea monedei euro³⁶ se opun unei reglementări naționale care, cu ocazia unei operațiuni de conversie în euro, majorează cuantumul unei taxe, cu excepția cazului în care o astfel de majorare respectă exigențele de securitate juridică și de transparență, permițând astfel protejarea încrederii agenților economici în introducerea monedei euro. Aceasta implică faptul că reglementarea națională în cauză trebuie să permită să se facă o distincție clară între decizia autorităților statului membru de a majora cuantumul taxei și operațiunea de conversie în euro a acestui cuantum.

Politica socială

Printre hotărârile Curții pronunțate în domeniul politicii sociale, se impune sublinierea anumitor cauze care privesc punerea în aplicare a principiului egalității de tratament și sfera drepturilor lucrătorilor și a protecției acestora.

³⁶ Regulamentul (CE) nr. 1103/97 al Consiliului din 17 iunie 1997 privind anumite dispoziții referitoare la introducerea monedei euro (CE) (JO L 162, p. 1, Ediție specială, 10/vol. 1, p. 81). Regulamentul (CE) nr. 974/98 al Consiliului din 3 mai 1998 privind introducerea euro (JO L 139, p. 1, Ediție specială, 10/vol. 1, p. 112).

În ceea ce privește normele de drept comunitar care reglementează egalitatea de tratament între bărbați și femei în materie de încadrare în muncă și de condiții de muncă, în primul rând, Curtea a precizat statutul juridic al lucrătoarelor gravide în cadrul întrebărilor preliminare privind interpretarea dispozițiilor directivelor 76/207/CEE³⁷ și 92/85/CEE³⁸. Astfel, prin hotărârea *Kiiski* (hotărârea din 20 septembrie 2007, C-116/06), Curtea a arătat că aceste dispoziții comunitare se opun unei legislații naționale ce reglementează concediul pentru educare și care, dat fiind că nu ține cont de schimbările pe care le implică sarcina pentru lucrătoarea respectivă în cursul perioadei limitate de cel puțin 14 săptămâni care precede și urmează nașterea, nu permite acesteia să obțină, la cerere, o modificare a perioadei concediului pentru educare în cazul în care aceasta revendică dreptul la un concediu de maternitate și astfel o privează pe aceasta de drepturile asociate acestui concediu. În hotărârea *Paquay* (hotărârea din 11 octombrie 2007, C-460/06), Curtea a precizat, în plus, că Directiva 92/85/CEE interzice notificarea unei decizii de concediere ca urmare a sarcinii și/sau a nașterii unui copil în cursul perioadei de protecție prevăzute de articolul 10 alineatul (1) din aceasta și luarea de măsuri pregătitoare pentru o astfel de decizie înainte de expirarea unei astfel de perioade. După ce a stabilit că o astfel de decizie este contrară atât articolului 2 alineatul (1) și articolului 5 alineatul (1) din Directiva 76/207/CEE, indiferent de momentul notificării sale, și aceasta chiar dacă această notificare intervine după expirarea perioadei de protecție prevăzute, cât și articolului 10 din Directiva 92/85/CEE, Curtea deduce din aceasta că măsura aleasă de către un stat membru în temeiul articolului 6 din Directiva 76/207/CEE pentru sancționarea încălcării acestor dispoziții comunitare trebuie să fie cel puțin echivalentă cu măsura pe care acesta a prevăzut-o pentru punerea în aplicare a articolelor 10 și 12 din Directiva 92/85/CEE.

De asemenea, Curtea și-a îmbogățit jurisprudența referitoare la punerea în aplicare a egalității de tratament între bărbați și femei în domeniul regimului pensiilor. În ceea ce privește pensiile comunitare, Curtea s-a pronunțat, în special, în sensul că utilizarea unor factori diferiți în funcție de sex la calcularea primelor pentru anii de plată a contribuțiilor la sistemul de pensii în cazul transferului spre sistemul comunitar al drepturilor de pensie dobândite de către un funcționar în baza unor activități profesionale anterioare intrării sale în serviciul Comunităților constituie o discriminare în funcție de sex nejustificată în mod obiectiv de necesitatea de a garanta o gestionare financiară sănătoasă a acestui sistem (hotărârea din 11 septembrie 2007, *Lindorfer/Consiliul*, C-227/04 P). În ceea ce privește egalitatea de tratament între bărbați și femei în domeniul securității sociale, Curtea a considerat că Directiva 79/7/CEE³⁹ nu se opune adoptării unei reglementări naționale care urmărește să permită persoanelor de un anumit sex, inițial discriminate, să beneficieze, pe întreaga durată a pensiei, de regimul de pensii aplicabil persoanelor de celălalt sex prin intermediul plății unor cotizații de regularizare care reprezintă diferența

³⁷ Directiva 76/207/CEE a Consiliului din 9 februarie 1976 privind punerea în aplicare a principiului egalității de tratament între bărbați și femei în ceea ce privește accesul la încadrarea în muncă, la formarea și la promovarea profesională, precum și condițiile de muncă (JO L 39, p. 40, Ediție specială, 05/vol. 1, p. 164).

³⁸ Directiva 92/85/CEE a Consiliului din 19 octombrie 1992 privind introducerea de măsuri pentru promovarea îmbunătățirii securității și a sănătății la locul de muncă în cazul lucrătoarelor gravide, care au născut de curând sau care alăptează (JO L 348, p. 1, Ediție specială, 05/vol. 3, p. 3).

³⁹ Directiva 79/7/CEE a Consiliului din 19 decembrie 1978 privind aplicarea treptată a principiului egalității de tratament între bărbați și femei în domeniul securității sociale (JO L 6, p. 24, Ediție specială, 05/vol. 1, p. 192).

între cotizațiile plătite de persoanele discriminate inițial în cursul perioadei în care a avut loc discriminarea și cotizațiile mai mari plătite de cealaltă categorie de persoane în aceeași perioadă, majorate cu dobânzile care compensează deprecierea monetară. Totuși, plata cotizațiilor de regularizare nu poate să fie majorată cu alte dobânzi decât cele care urmăresc să compenseze deprecierea monetară. În plus, nu se poate impune ca o astfel de plată să fie efectuată într-o singură tranșă, atunci când această condiție face practic imposibilă sau excesiv de dificilă regularizarea respectivă (hotărârea din 21 iunie 2007, *Jonkman*, C-231/06, C-232/06 și C-233/06). Curtea a reamintit de asemenea că, în caz de incompatibilitate a unei reglementări naționale cu dreptul comunitar rezultată dintr-o hotărâre cu privire la o cerere având ca obiect pronunțarea unei hotărâri preliminare, autoritățile naționale sunt obligate să adopte măsurile adecvate care pot asigura respectarea dreptului comunitar, asigurându-se că, în cel mai scurt timp, dreptul național se aliază dreptului comunitar și drepturile pe care justițiabilii le au în temeiul acestuia dobândesc efecte depline. Atunci când a fost constatată o discriminare contrară dreptului comunitar și atât timp cât nu au fost adoptate măsuri care restabilesc egalitatea de tratament, instanța națională este, la rândul său, ținută să îndepărteze orice dispoziție națională discriminatorie, fără să fie necesar să solicite sau să aștepte eliminarea prealabilă a acesteia de către legiuitor; instanța națională este de asemenea ținută să le aplice membrilor grupului defavorizat același regim ca și cel de care beneficiază persoanele din cealaltă categorie.

Pe de altă parte, principiul egalității de remunerare între lucrătorii de sex masculin și cei de sex feminin intervine în cadrul unei hotărâri (hotărârea din 6 decembrie 2007, *Voß*, C-300/06) care interpretează articolul 141 CE în sensul că acesta se opune unei reglementări naționale care, pe de o parte, definește orele suplimentare efectuate atât de funcționarii angajați cu normă întreagă, cât și de cei angajați cu fracțiune de normă ca orele pe care aceștia le efectuează în afara orarului lor individual de lucru și, pe de altă parte, stabilește o remunerație pentru aceste ore la un tarif inferior tarifului orar aplicat orelor efectuate în limita orarului individual de lucru, astfel încât funcționarii cu fracțiune de normă sunt remunerați la un nivel mai scăzut decât funcționarii cu normă întreagă în ceea ce privește orele efectuate în afara orarului lor individual și în limita numărului de ore care trebuie efectuate de un funcționar cu normă întreagă în cadrul orarului său, în măsura în care această reglementare afectează un procent considerabil mai ridicat de lucrători de sex feminin decât de lucrători de sex masculin și în lipsa justificării unei astfel de diferențe de tratament prin factori obiectivi și străini unei discriminări pe motiv de sex.

Egalitatea de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă, privită, de această dată, sub unghiul interzicerii discriminării pe motive de vârstă, a făcut obiectul hotărârii *Palacios de la Villa* (hotărârea din 16 octombrie 2007, C-411/05), în centrul căreia era în discuție compatibilitatea, în raport cu Directiva 2000/78/CE⁴⁰, a unei reglementări spaniole care admite valabilitatea clauzelor de pensionare obligatorie care figurează în convențiile colective și care prevăd încetarea de drept a relațiilor de muncă atunci când lucrătorul împlinește limita de vârstă pentru pensionare, stabilită la 65 de ani de această reglementare, și îndeplinește celelalte criterii pentru acordarea pensiei pentru limită de vârstă de tip contributiv. Curtea a considerat că interzicerea discriminării pe

⁴⁰ Directiva 2000/78/CE a Consiliului din 27 noiembrie 2000 de creare a unui cadru general în favoarea egalității de tratament în ceea ce privește încadrarea în muncă și ocuparea forței de muncă (JO L 303, p. 16, Ediție specială, 05/vol. 06, p. 7).

motive de vârstă, instituită de directiva menționată, nu se opune unei astfel de dispoziții naționale atunci când aceasta este justificată în mod obiectiv și rezonabil de un obiectiv legitim privind politica de ocupare a forței de muncă și piața muncii, iar mijloacele puse în aplicare pentru atingerea acestuia nu par necorespunzătoare și inutile. După ce a considerat că obiectivul de interes general de normalizare a pieței ocupării forței de muncă, în special în scopul eliminării șomajului și al încurajării ocupării forței de muncă, trebuie, în principiu, să fie considerat, în cadrul dreptului național, ca justificând un tratament diferențiat bazat pe vârstă, Curtea a dedus caracterul corespunzător și necesar al măsurii datorită luării în considerare de către aceasta a împrejurării că persoanele interesate beneficiază de o pensie pentru limită de vârstă și de posibilitatea care este acordată partenerilor sociali de a utiliza, prin intermediul convențiilor colective și, prin urmare, cu flexibilitate, mecanismul de pensionare obligatorie.

În sfârșit, o întrebare preliminară adresată de o instanță spaniolă cu privire la acordarea sporurilor pentru vechime în muncă a permis Curții să afirme că noțiunea „condiții de încadrare în muncă” prevăzută de clauza 4 punctul (1) din acordul-cadru cu privire la munca pe durată determinată⁴¹, ale cărui prevederi, la fel ca și cele ale Directivei 1999/70/CE⁴², în anexa căreia este cuprins acest acord-cadru, se pot de asemenea aplica contractelor și raporturilor de muncă pe durată determinată încheiate cu organele sectorului public, poate servi drept temei pentru o cerere care urmărește acordarea către un lucrător încadrat în muncă pe durată determinată a unui spor pentru vechime în muncă rezervat prin prevederile de drept național exclusiv lucrătorilor încadrați în muncă pe durată nedeterminată (hotărârea din 13 septembrie 2007, *Del Cerro Alonso*, C-307/05). În plus, aceeași dispoziție se opune, astfel cum precizează Curtea, instituirii unei diferențe de tratament între lucrătorii încadrați în muncă pe durată determinată și cei încadrați în muncă pe durată nedeterminată, justificată exclusiv prin circumstanța că este prevăzută de un act cu putere de lege sau de o normă administrativă a unui stat membru ori într-o convenție colectivă încheiată între reprezentanții sindicali ai personalului și angajatorul în cauză.

Aplicabilitatea anumitor dispoziții comunitare referitoare la drepturile lucrătorilor și la protecția acestora a fost precizată de către Curte ca răspuns la diverse întrebări preliminare. Astfel, în hotărârea *Jouini și alții* (hotărârea din 13 septembrie 2007, C-458/05), Curtea a explicat noțiunea de transfer al unei întreprinderi ca rezultat al unei cesiuni convenționale în sensul Directivei 2001/23/CE⁴³ și a afirmat că aceasta din urmă privește ipoteza în care, pe de o parte, o parte din personalul administrativ și o parte din lucrătorii temporari sunt transferați către o altă întreprindere de muncă temporară pentru a exercita, în cadrul acesteia, aceleași activități pentru clienți identici și, pe de altă parte, elementele vizate de transferul unei entități economice sunt suficiente, ca atare, pentru a permite continuarea prestațiilor caracteristice activității economice în cauză fără a recurge la alți factori de

⁴¹ Acordul-cadru privind munca pe durată determinată, încheiat la 18 martie 1999, prevăzut în anexa la Directiva 1999/70/CE a Consiliului din 28 iunie 1999 privind acordul-cadru cu privire la munca pe durată determinată, încheiat între CES, UNICE și CEEP (JO L 175, p. 43, Ediție specială, 05/vol. 5, p. 129).

⁴² Directiva 1999/70/CE a Consiliului din 28 iunie 1999 privind acordul-cadru cu privire la munca pe durată determinată, încheiat între CES, UNICE și CEEP (JO L 175, p. 43, Ediție specială, 05/vol. 5, p. 129).

⁴³ Directiva 2001/23/CE a Consiliului din 12 martie 2001 privind apropierea legislației statelor membre referitoare la menținerea drepturilor lucrătorilor în cazul transferului de întreprinderi, unități sau părți de întreprinderi sau unități (JO L 82, p. 16, Ediție specială, 05/vol. 6, p. 20).

producție importanți sau la alte părți ale întreprinderii, fapt ce trebuie verificat de instanța de trimitere. Hotărârea *Robins și alții* (hotărârea din 25 ianuarie 2007, [C-278/05](#), Rep., I-1053) a clarificat, la rândul său, diverse aspecte referitoare la protecția lucrătorilor în cazul insolvenței angajatorului, ridicate de o instanță din Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord într-o trimitere preliminară. Având în vedere marja largă de apreciere recunoscută statelor membre în materie, s-a statuat, referitor la articolul 8 din Directiva 80/987/CEE⁴⁴, că, în caz de insolvență a angajatorului și de insuficiență a resurselor sistemelor suplimentare de asigurări sociale la nivel de întreprindere sau de grup de întreprinderi, finanțarea drepturilor dobândite la pensii pentru limită de vârstă nu trebuie, în mod obligatoriu, nici să fie asigurată de către înseși statele membre și nici să fie integrală. Curtea nu a uitat să amintească nici faptul că, în caz de transpunere incorectă a unei astfel de dispoziții comunitare, responsabilitatea statului membru respectiv este condiționată de constatarea unei încălcări manifeste și grave de către acesta a limitelor care sunt impuse puterii sale de apreciere.

Mediu

În cauza *Comisia/Finlanda* (hotărârea din 14 iunie 2007, [C-342/05](#)), Curtea a trebuit să analizeze dacă, astfel cum susținea Comisia, prin faptul de a autoriza vânatoarea de lupi, Republica Finlanda nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul Directivei 92/43/CEE a Consiliului din 21 mai 1992 privind conservarea habitatelor naturale și a speciilor de faună și floră sălbatică⁴⁵. Într-adevăr, în temeiul articolului 12 alineatul (1) și al anexei IV punctul (a) din directiva menționată, lupii fac parte din speciile de animale care au nevoie de protecție strictă. Cu toate acestea, articolul 16 din aceeași directivă prevede un regim de exceptare de la aceste interdicții. În temeiul dispozițiilor naționale de transpunere a acestui regim, autoritățile finlandeze au eliberat în fiecare an, cu titlu de derogare, permise de vânatoare de lupi. Mai întâi, Curtea a amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, chiar dacă reglementarea națională aplicabilă este, în sine, compatibilă cu dreptul comunitar, o neîndeplinire a obligațiilor în temeiul articolului 226 CE poate decurge din existența unei practici administrative care încalcă acest drept, cu condiția ca această practică administrativă să prezinte un anumit grad de constanță și de generalitate. În continuare, Curtea a constatat că articolul 16 din directiva menționată trebuie, în măsura în care prevede o excepție, să fie de strictă interpretare și să atribuie autorității care ia decizia sarcina probei existenței condițiilor cerute pentru fiecare derogare. În acest caz, statele membre sunt obligate să garanteze că orice intervenție care aduce atingere speciilor protejate nu este autorizată decât pe baza unor decizii care conțin o motivare precisă și adecvată care face referire la motivele, condițiile și cerințele prevăzute de acest articol. Or, conservarea corespunzătoare a populațiilor speciilor respective în aria lor de extindere naturală constituie o condiție necesară și prealabilă pentru acordarea derogărilor prevăzute. Acordarea unor astfel de derogări nu este posibilă decât cu titlu excepțional, atunci când este temeinic dovedit că nu sunt de natură să agraveze stadiul de conservare

⁴⁴ Directiva 80/987/CEE a Consiliului din 20 octombrie 1980 privind apropierea legislațiilor statelor membre referitoare la protecția lucrătorilor salariați în cazul insolvenței angajatorului (JO L 283, p. 23, Ediție specială, 05/vol. 1, p. 197).

⁴⁵ JO L 206, p. 7, Ediție specială, 15/vol. 2, p. 109.

necorespunzătoare a populațiilor amintite sau să împiedice readucerea acestora la un stadiu de conservare corespunzătoare, obiectiv menționat la articolul 16 din aceeași directivă. Prin urmare, nu poate fi exclus ca sacrificarea unui număr limitat de lupi, chiar dacă unii dintre aceștia pot cauza pagube importante, să aibă incidență asupra acestui obiectiv. Curtea a dedus de aici că nu își îndeplinește obligațiile care îi revin în temeiul Directivei 92/43 un stat membru care autorizează cu titlu preventiv vânătoria de lupi fără a se fi stabilit că aceasta este de natură să prevină pagube importante.

Cooperare judiciară în materie civilă

În domeniul cooperării în materie civilă și judiciară, vom reține mai întâi hotărârea pronunțată în cauza C (hotărârea din 27 noiembrie 2007, C-435/06), care interpretează pentru prima oară dispozițiile Regulamentului nr. 2201/2003 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești, de abrogare a Regulamentului nr. 1347/2000⁴⁶. Curtea s-a pronunțat în sensul că acest regulament se aplică unei hotărâri judecătorești unice care dispune luarea în îngrijire imediată și plasarea copilului în afara familiei de origine, într-o familie substitutivă, atunci când această hotărâre a fost adoptată conform normelor de drept public privind protecția copilului. O astfel de hotărâre intră în domeniul de aplicare al acestui regulament întrucât privește „răspunderea părintească” și intră în noțiunea „materii civile”, această din urmă noțiune trebuind să facă obiectul unei interpretări autonome și putând așadar să cuprindă chiar măsuri care, din punctul de vedere al dreptului național, țin de dreptul public. În plus, Curtea a considerat că o reglementare națională armonizată privind recunoașterea și executarea deciziilor administrative de luare în îngrijire și de plasare de persoane, adoptată în cadrul cooperării statelor nordice, nu poate fi aplicată unei hotărâri privind luarea în îngrijire a unui copil care intră în domeniul de aplicare al Regulamentului nr. 2201/2003. Într-adevăr, conform articolului 59 alineatul (1) din acesta, Regulamentul nr. 2201/2003 înlocuiește, pentru statele membre, convențiile încheiate între acestea și care se referă la materiile reglementate de acest regulament. Cooperarea între statele nordice nu figurează printre excepțiile enumerate în mod limitativ în acest regulament. Curtea a precizat de asemenea că această interpretare nu este infirmată prin Declarația comună privind cooperarea statelor nordice anexată la Actul de aderare a Republicii Austria, a Republicii Finlanda și a Regatului Suediei și adaptările tratatelor care stau la baza Uniunii Europene⁴⁷. Într-adevăr, conform acestei declarații, statele membre ale Uniunii care au aderat la cooperarea statelor nordice s-au angajat să continue această cooperare cu respectarea dreptului comunitar. Așadar, această cooperare trebuie să respecte principiile ordinii juridice comunitare.

⁴⁶ Regulamentul (CE) nr. 2201/2003 al Consiliului din 27 noiembrie 2003 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești, de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1347/2000, astfel cum a fost modificat prin Regulamentul (CE) nr. 2116/2004 al Consiliului din 2 decembrie 2004 (JO L 367, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 7, p. 90).

⁴⁷ Declarația comună nr. 28 privind cooperarea statelor nordice, anexată la Actul privind condițiile de aderare a Republicii Austria, a Republicii Finlanda și a Regatului Suediei și adaptările tratatelor care stau la baza Uniunii Europene (JO 1994, C 241, p. 21 și JO 1995, L 1, p. 1).

În continuare, vom menționa cauza *Color Drack* (hotărârea din 3 mai 2007, [C-386/05](#)), în care Curții i s-a solicitat să interpreteze articolul 5 punctul 1 litera (b) din Regulamentul nr. 44/2001 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială. Potrivit acestei dispoziții, un pârât poate să fie acționat în justiție, în materie contractuală, în fața instanței de la locul unde obligația care formează obiectul cererii a fost sau urmează a fi executată, precizându-se că, în cazul vânzării de mărfuri, acest loc este, în absența vreunei convenții contrare, locul dintr-un stat membru unde, în temeiul contractului, au fost sau ar fi trebuit să fie livrate mărfurile. Curtea a precizat că această prevedere este aplicabilă în caz de pluralitate de locuri de livrare în cadrul aceluiași stat membru și că, într-un asemenea caz, instanța competentă să judece toate cererile întemeiate pe contractul de vânzare de mărfuri este aceea în a cărei rază teritorială se găsește locul livrării principale, care trebuie determinată în funcție de criterii economice. În lipsa unor factori determinanți pentru stabilirea locului livrării principale, reclamantul poate să acționeze în justiție pe pârât în fața instanței de la locul de livrare ales de acesta.

Cooperarea polițienească și judiciară în materie penală și combaterea terorismului

În hotărârea din 3 mai 2007, *Advocaten voor de Wereld* ([C-303/05](#)), Curtea nu a decelat niciun element de natură să afecteze validitatea Deciziei-cadru 2002/584 privind mandatul european de arestare și procedurile de predare între statele membre⁴⁸. Această decizie-cadru nu urmărește să armonizeze dreptul penal material al statelor membre: aceasta prevede armonizarea dispozițiilor cu putere de lege și administrative referitoare la cooperarea judiciară în materie penală și are drept obiectiv introducerea unui sistem simplificat de predare între autoritățile judiciare a persoanelor condamnate sau bănuite, cu scopul executării sentințelor de condamnare sau a urmăririlor. Aceasta nu a fost adoptată cu nerespectarea articolului 34 alineatul (2) UE, care enumeră și definește, în termeni generali, diferitele tipuri de instrumente juridice care pot fi utilizate pentru realizarea obiectivelor Uniunii prevăzute la titlul VI din Tratatul privind Uniunea Europeană, și care nu ar putea fi interpretat în sensul că ar exclude ca armonizarea actelor cu putere de lege și a normelor administrative ale statelor membre, prin adoptarea unei decizii-cadru, să poată avea ca obiect și alte domenii decât cele menționate la articolul 31 litera (e) UE și, în particular, materia mandatului european de arestare. Articolul 34 alineatul (2) UE nu stabilește vreo ordine de prioritate între diferitele instrumente enumerate. Dacă este adevărat că mandatul european de arestare ar fi putut în egală măsură să facă obiectul unei convenții, ține de puterea de apreciere a Consiliului să dea întâietate instrumentului juridic al deciziei-cadru atunci când sunt îndeplinite condițiile de adoptare a unui astfel de act, ca și în speța de față. Această concluzie nu este infirmată de împrejurarea că decizia-cadru înlocuiește, începând cu 1 ianuarie 2004, numai în relațiile dintre statele membre, dispozițiile corespunzătoare ale convențiilor anterioare în materie de extrădare. Orice altă interpretare, care nu își are temeiul nici în articolul 34 alineatul (2) UE și nici în vreo altă prevedere a Tratatului privind Uniunea Europeană, ar risca să priveze de esența efectului său util posibilitatea recunoscută Consiliului de a adopta decizii-cadru în domenii reglementate anterior prin convenții internaționale. Pe de altă parte, eliminarea, prin

⁴⁸ Decizia-cadru 2002/584/JAI a Consiliului din 13 iunie 2002 (JO L 190, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 6, p. 3).

decizia-cadru, a verificării dublei incriminări pentru anumite infracțiuni este conformă cu principiul legalității incriminării și a pedepsei, precum și cu principiul egalității și al nediscriminării.

În cauza *Dell'Orto* (hotărârea din 28 iunie 2007, [C-467/05](#)), Curtea a trebuit să se pronunțe cu privire la noțiunea de victimă în sensul Deciziei-cadru 2001/220 privind statutul victimelor în cadrul procedurilor penale⁴⁹. Curtea s-a pronunțat în sensul că în cadrul unei proceduri penale și, mai precis, în cadrul unei proceduri de executare ulterioară unei hotărâri definitive de condamnare, noțiunea „victimă” pe care o folosește această decizie-cadru nu include persoanele juridice care au suferit un prejudiciu cauzat direct de acte sau de omisiuni care încalcă dreptul penal al unui stat membru, obiectivul legiuitorului fiind de a se referi exclusiv la persoanele fizice victime ale unui prejudiciu care rezultă dintr-o infracțiune. În opinia Curții, această interpretare nu poate fi contestată pentru motivul că nu este în concordanță cu dispoziția din Directiva 2004/80⁵⁰ privind despăgubirea victimelor infracționalității, întrucât, chiar presupunând că dispozițiile unei directive adoptate în temeiul Tratatului CE pot avea o oarecare incidență cu privire la interpretarea dispozițiilor unei decizii-cadru întemeiate pe Tratatul privind Uniunea Europeană și că noțiunea de victimă în sensul acestei directive poate fi interpretată ca referindu-se la persoane juridice, decizia-cadru și directiva reglementează materii diferite și nu se află într-o relație care impune o interpretare uniformă a noțiunii în cauză.

Mai multe hotărâri ale Curții se înscriu în cadrul combaterii terorismului.

În cauza *PKK și KNK/Consiliul* (hotărârea din 18 ianuarie 2007, [C-229/05 P](#), Rep., p. I-439), Curtea a insistat în special asupra cerințelor legate de dreptul particularilor la o protecție jurisdicțională efectivă, și aceasta în situația precisă a Regulamentului nr. 2580/2001 privind măsuri restrictive specifice îndreptate împotriva anumitor persoane și entități în vederea combaterii terorismului.

În contextul punerii în aplicare a Rezoluției 1373 (2001) a Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, în anul 2002, Consiliul Uniunii Europene a hotărât să înscrie Partidul Muncitorilor din Kurdistan (PKK) pe o listă de organizații teroriste, determinând înghețarea fondurilor sale. Împotriva acestei decizii a fost introdusă o acțiune de către un prim reclamant în numele PKK și de către un al doilea reclamant în numele Congresului Național din Kurdistan (KNK). Întrucât Tribunalul a respins această acțiune ca inadmisibilă, cei doi reclamanți au introdus un recurs în fața Curții.

Aceasta din urmă s-a pronunțat în special în sensul că, în ceea ce privește regulamentul menționat anterior, efectivitatea protecției jurisdicționale este cu atât mai importantă cu cât măsurile restrictive prevăzute de regulamentul menționat determină consecințe grave. În afară de faptul că sunt interzise orice operațiuni financiară și orice serviciu financiar în beneficiul unei persoane, al unui grup sau al unei entități vizate de acest regulament, și reputația și acțiunea politică a acestora sunt lezate de faptul că sunt calificate drept teroriste.

⁴⁹ Decizia-cadru 2001/220/JAI a Consiliului din 15 martie 2001 (JO L 82, p. 1, Ediție specială, 19/vol. 3, p. 104).

⁵⁰ Directiva 2004/80/CE a Consiliului din 29 aprilie 2004 (JO L 261, p. 15, Ediție specială, 19/vol. 7, p. 31).

În conformitate cu articolul 2 alineatul (3) din Regulamentul nr. 2580/2001⁵¹ coroborat cu articolul 1 alineatele (4)-(6) din Poziția comună 2001/931⁵², o persoană, un grup sau o entitate nu pot fi incluse în lista persoanelor, grupurilor și entităților cărora li se aplică regulamentul menționat decât dacă există anumite elemente probante și cu condiția identificării precise a persoanelor, grupurilor sau entităților vizate. În plus, se precizează, numele unei persoane, al unui grup sau al unei entități nu poate fi menținut în respectiva listă decât dacă are loc o revizuire periodică a situației sale de către Consiliu. Toate aceste elemente trebuie să poată fi controlate de către un judecător.

Curtea a dedus din acestea că, dacă legiuitorul comunitar consideră că o entitate are o existență suficientă pentru a face obiectul măsurilor restrictive prevăzute de Regulamentul nr. 2580/2001, trebuie acceptat, din motive de coerență și de justete, că această entitate continuă să aibă o existență suficientă pentru a contesta aceste măsuri. Orice altă concluzie ar avea drept rezultat ca o organizație să poată fi inclusă în lista organizațiilor teroriste fără a putea introduce o acțiune împotriva acestei includeri.

În consecință, Curtea a anulat ordonanța Tribunalului de Primă Instanță în măsura în care aceasta respinge acțiunea reclamantului în numele PKK.

În cauzele *Gestoras Pro Amnistia și alții/Consiliul*, precum și *Segi și alții/Consiliul* (hotărârile din 27 februarie 2007, [C-354/04 P](#), Rep., p. I-1579, și [C-355/04 P](#), Rep., p. I-1657), Curtea a respins recursurile a două organizații care solicitau despăgubiri ca urmare a înscrierii lor pe lista persoanelor, grupurilor și entităților implicate în acte de terorism, anexată unei poziții comune a Consiliului⁵³.

Mai întâi, Curtea a remarcat faptul că, în cadrul titlului VI din Tratatul privind Uniunea Europeană, referitor la cooperarea polițienească și judiciară în materie penală, legiuitorul comunitar nu atribuie Curții nicio competență de a soluționa vreo acțiune în răspundere.

Pentru acest motiv, a continuat Curtea, reclamantii care doresc să conteste legalitatea unei poziții comune nu sunt lipsiți de orice protecție jurisdicțională. Într-adevăr, neprevăzând posibilitatea pentru instanțele naționale de a sesiza Curtea cu o întrebare preliminară referitoare la o poziție comună, ci numai cu întrebări referitoare la decizii și la decizii-cadru, acesta prevede ca acte susceptibile să facă obiectul unei asemenea trimiteri preliminare toate dispozițiile adoptate de Consiliu care urmăresc să producă efecte juridice față de terți. Din moment ce procedura preliminară urmărește să asigure respectarea dreptului în interpretarea și aplicarea tratatului, posibilitatea de a sesiza Curtea cu titlu preliminar trebuie, prin urmare, să fie deschisă în privința tuturor dispozițiilor adoptate de Consiliu, oricare ar fi natura sau forma acestora, care urmăresc să producă efecte juridice față de terți.

⁵¹ Regulamentul (CE) nr. 2580/2001 al Consiliului din 27 decembrie 2001 privind măsuri restrictive specifice îndreptate împotriva anumitor persoane și entități în vederea combaterii terorismului (JO L 344, p. 70, Ediție specială, 18/vol. 1, p. 169).

⁵² Poziția Comună 2001/931/PESC a Consiliului din 27 decembrie 2001 privind aplicarea de măsuri specifice pentru combaterea terorismului (JO L 344, p. 93, Ediție specială, 18/vol. 1, p. 179).

⁵³ Poziția Comună 2002/340/PESC a Consiliului din 2 mai 2002 de actualizare a Poziției Comune 2001/931/PESC privind aplicarea de măsuri specifice pentru combaterea terorismului (JO L 116, p. 75).

Pentru acest motiv, o instanță națională, sesizată cu un litigiu care, incidental, ar pune problema validității sau a interpretării unei poziții comune adoptate în cadrul titlului VI din Tratatul privind Uniunea Europeană și care ar avea o îndoială serioasă cu privire la întrebarea dacă această poziție comună ar urmări în realitate să producă efecte juridice față de terți, ar putea cere Curții să hotărască cu titlu preliminar. Ar fi atunci de competența Curții să constate, dacă este cazul, că poziția comună urmărește să producă efecte juridice față de terți, să îi restabilească adevărata sa natură și să hotărască cu titlu preliminar.

În sfârșit, a constatat Curtea, este de competența instanțelor naționale să interpreteze și să aplice normele interne de procedură care guvernează folosirea acțiunilor în justiție într-un mod care să permită persoanelor fizice și juridice să conteste legalitatea oricărei decizii sau a oricărei alte măsuri naționale referitoare la elaborarea sau la aplicarea în ceea ce le privește a unui act al Uniunii Europene și să ceară, dacă este cazul, repararea prejudiciului suferit.

Prin urmare, Curtea a concluzionat că reclamantele nu sunt lipsite de o protecție jurisdicțională efectivă și că ordonanțele Tribunalului nu ar aduce atingere dreptului acestora la o astfel de protecție.

În cauza *Möllendorf și Möllendorf-Niehuus* (hotărârea din 11 octombrie 2007, [C-117/06](#)), Curtea a hotărât, în esență, că o vânzare imobiliară nu trebuie să fie executată dacă, între timp, dreptul comunitar a impus înghețarea resurselor economice ale cumpărătorului.

Sesizată cu o acțiune împotriva refuzului Grundbuchamt (autoritatea responsabilă cu ținerea registrului cadastral) de a transcrie cu titlu definitiv un transfer de proprietate, condiție necesară pentru achiziționarea proprietății unui bun imobil în dreptul german, o instanță germană a întrebat Curtea dacă dispozițiile Regulamentului nr. 881/2002 de instituire a unor măsuri restrictive specifice împotriva anumitor persoane și entități care au legătură cu Osama ben Laden, cu rețeaua Al-Qaida și cu talibanii⁵⁴ interzic transcrierea transferului de proprietate către un cumpărător care, ulterior încheierii contractului de vânzare, a fost înscris pe lista persoanelor care au legătură cu Osama ben Laden, cu rețeaua Al-Qaida și cu talibanii, anexată la regulamentul menționat.

Curtea a răspuns în mod afirmativ, constatând că articolul 2 alineatul (3) din Regulamentul nr. 881/2002 trebuie interpretat în sensul că, într-o situație în care atât contractul de vânzare a unui bun imobil, cât și acordul cu privire la transferul proprietății asupra acestui bun au fost încheiate înainte de data înscrierii dobânditorului pe lista care figurează în anexa I la regulamentul menționat și în care prețul de vânzare a fost plătit de asemenea înainte de această dată, dispoziția în cauză interzice transcrierea definitivă, în executarea contractului menționat, a transferului de proprietate în registrul cadastral ulterior datei menționate.

⁵⁴ Regulamentul (CE) nr. 881/2002 al Consiliului din 27 mai 2002 de instituire a unor măsuri restrictive specifice împotriva anumitor persoane și entități care au legătură cu Osama ben Laden, cu rețeaua Al-Qaida și cu talibanii și de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 467/2001 al Consiliului de interzicere a exportului anumitor mărfuri și servicii către Afganistan, de întărire a interdicției de zbor și de extindere a înghețării fondurilor și a altor resurse financiare în ceea ce îi privește pe talibanii din Afganistan (JO L 139, p. 9, Ediție specială, 18/vol. 1, p. 189), astfel cum a fost modificat prin Regulamentul (CE) nr. 561/2003 al Consiliului din 27 martie 2003 (JO L 82, p. 1, Ediție specială, 18/vol. 2, p. 29).

Într-adevăr, a apreciat Curtea, pe de o parte, dispoziția menționată se aplică oricărei puneri la dispoziție a unei resurse economice și, în consecință, de asemenea unui act care provine din executarea unui contract sinalagmatic și care a fost consimțit în schimbul plății unei contraprestații economice. Pe de altă parte, articolul 9 din același regulament trebuie să fie interpretat în sensul că măsurile impuse de acesta din urmă, printre care figurează înghețarea resurselor economice, interzic de asemenea efectuarea de acte de executare a unor contracte încheiate înainte de intrarea în vigoare a regulamentului menționat.

